

שרשרת הדורות

Sharsheret Hadorot

חקר תולדות המשפחה היהודית

כרך י"ט מס' 2

התורה הגניאלוגית הישראלית

מאי 2005

תוכן העניינים

1	בשער
2	משולחנה של חנה פורמן, יו"ר התורה הגניאלוגית הישראלית
3	מחקרים גניאלוגיים בארץ ישראל הקשורים בעיקר במשפחת אורנשטיין שמואל אבן אור אורנשטיין
6	השעון ההיסטורי היהודי מיכאל הני
10	השימוש במסד הנתונים של דפי העד ביד ושם לאיחוד משפחות שנהרסו בשואה מרתה לב-ציון
11	מחקר גניאלוגי בשיקאגו, יולי 2004 רוז פלדמן
13	שמות ערים בספרד מטילדה טג'ר
14	ליקוי המאורות יהודה קלוזנר
15	הכנס הבינלאומי השלישי בנושא המחקר היהודי-ספרדי, סלניק, 17-18 באוקטובר 2004 יוסף קובו
17	רשימות מהספרייה הרייט קסו
19	ספרים אבני דרך בחקר קהילת ארם צובא - חלב
20	אברהם צפדיה
22	האובססיה הגזענית של הנציגול-סוציאליסטים והשפעתה על מחקר הגניאלוגיה היהודית בגרמניה סיכום חלק שני הרולד לואין
24	מאמרים מעיתונים זרים

בשער

עיסוקם העיקרי של הגניאלוגים הוא, כידוע, הבטה לאחור וחיפוש בעבר. אוספים נתונים ממקורות שונים – ומנסים לצרף הכול לשלמות מסוימת אחת. אולם, לפעמים מעניין להביט אחורה על התפתחות המחקר הגניאלוגי עצמו, ולגלות את הניצנים הראשונים, שלעתים הצליחו להתפתח למחקר ממש ולעתים לא. הצצה כזאת מאפשר לנו שמואל אבן אור, במאמרו בגיליון זה, שבו הוא מציג לפנינו מספר ניסיונות של מחקרים גניאלוגיים בארץ ישראל במחצית הראשונה של המאה העשרים. אמנם מחקרים אלה קשורים בעיקר במשפחתו, משפחת אורנשטיין, אך הם משקפים גם משהו מהמגמה הכללית בארץ בתחום זה.

ומאסוף הנתונים – אל הכלים השונים העוזרים לחוקר המשפחה בתחום מחקרו. כלים אלה הם המסמכים, המאמרים, הרישומים השונים ועוד, ובלעדיהם לא תיתכן כלל התקדמות במחקר הגניאלוגי. אחד הכלים האלה, שהועמד לאחרונה לרשות החוקרים בכל העולם, הוא מאגר הנתונים העצום של יד ושם, שהועלה לפני חודשים ספורים לאינטרנט. החלק החשוב ביותר של מאגר זה לגבי המחקר הגניאלוגי הוא אוסף דפי העד, שהוגשו במשך השנים ליד ושם. מלבד חשיבותו ההיסטורית המובנת, הפך האוסף למנוף אדיר בחקר משפחות הנספים בשואה ובאותה מידה בחקר משפחות הניצולים. מרתה לב ציון מתארת במאמר קצר ומרגש את הכלי החדש הזה, וכן את העזרה הרבה שמציעה החברה הגניאלוגית הישראלית באיתור מגישי דפי העד בארץ ובתרגום בעת הצורך. איני מרחיבה בעניין זה – אנא קראו את המאמר!

שני מאמרים נוספים בגיליונו עוסקים בכלים למחקר גניאלוגי: מיכאל הני מציג את השיטה שהוא פיתח לרישום אילנות יוחסין מקבילים של משפחות שונות, על פי מיקום הדורות על קו הזמן, ורוז פלדמן מפרטת את המקומות והמוסדות שניתן למצוא בהם חומר ונתונים גניאלוגיים, באזור העיר שיקגו בארצות הברית.

יוסף קובו מספר על הכנס בנושא המחקר היהודי-ספרדי, שהתקיים בחודש אוקטובר 2004 בסלובניקי, ומתאר את הנושאים שנדונו בו – בתמציתיות אך בלי לדלג על הפרטים החשובים. מטילדה טג'ר, כדרכה, מאירה את עינינו במאמר קצר וברור על נושא שמות ערים בספרד.

יהודה קלוזנר ממשיך בסיפוריו הגניאלוגיים הקצרים מחיי משפחות הרבנים, והרולד לואין מגיש את סיכום החלק השני של המאמר על הגניאלוגיה הגזענית של הנאצים.

המדורים הקבועים שלנו הם רשימתה של הרייט קסו על חדשות מהספרייה, שבה אנו למדים על מספר ספרים חשובים שנופו לספרייתנו, וכן סיכומי המאמרים מהעיתונים הזרים.

מאחר ששורות אלה נכתבות כשלושה שבועות לפני חג הפסח, אני מבקשת לברך את כל קוראינו בחג אביב שמח. כאשר הגיליון יגיע לידיכם כבר נהיה אחרי החג, ועל כן אני מקווה שהברכה תתמשך ותחול על האביב כולו, על חג השבועות וגם על הזמנים שאחרייו.

תיקון טעות

טעות מצערת נפלה בדו"ח על רישומי נישואין של "בית הכנסת הגדול" בלונדון: 1791-1885, בכתבה רשימות מהספרייה (שרשרת הדורות כרך י"ט מס' 1), שממנו ניתן להבין שהמחברים שילבו בעבודתם נתונים מספרה של אנג'לה שייר (Angela Shire), מהתקופה 1791-1830. אנו מבקשים להדגיש כי המחברים השתמשו אך ורק בנתונים הרלוונטיים שבמיקרופילמים של המורמונים, הנמצאים בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי. שרשרת הדורות מתנצלת על הצער שנגרם להרולד ומרים לואין ולגב' שייר כתוצאה מטעות זו. גב' שייר היא המחברת של הספר המצוין *Great Synagogue Marriage Registers 1791-1850* וכמו כן של עבודה קודמת באותו נושא, המכסה את התקופה 1791-1850, שתי העבודות בהוצאת Frank J.Gent מקרדיטון (Crediton), הממלכה המאוחדת.

יוכבד קלוזנר

משולחנה של חנה פורמן יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

ספרי עצי משפחה וכן תצוגת עצי משפחה שנמסרו במשך השנים לספריית IGS נתרמו למחלקת כתבי יד של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי. אני מבקשת להודות לגב' הרייט קסו על הרעיון הנכון והביצוע המסודר להעברת החומר. ניתן למצוא את החומרים מקוטלגים ובמקומם על המדפים ובקרוב תיערך רשימה מפורטת של כל עצי המשפחה (אלה שנתרמו עכשיו ואלה שכבר היו מקודם) ותפורסם באתר החברה.

ספריית סניף תל אביב של חג"י קיבלה תרומה נכבדת של 51 ספרי גניאלוגיה מעיזבוננו של אמנון גאבר ז"ל. הספרים נמסרו על ידי גב' רות גאבר ובני המשפחה, והועברו במסירות רבה על ידי חברנו יוסף גולדשמידט. בין הספרים נמצאים: אריה לייב פרומקין - תולדות חכמי ירושלים בארבעה כרכים; ספרים של יצחק אלפסי וביניהם החסידות, ספר האדמורים; יעקב לייב שפירא - משפחות עתיקות בישראל; יעקב י. זו. דיאס - חוט השני, תולדות משפחה 1492 - 1945. מכתב תודה נשלח לגב' גאבר ובני המשפחה וזו הזדמנות נוספת להודות להם על תרומתם החשובה.

ברכת ברוכים המצטרפים לכל החברים החדשים בינינו.

אל תשכחו לעדכן שינויים בכתובת, מספר טלפון וכתובת דואר אלקטרוני במקרה שחל בהם שינוי. כתובתי: ehfurman@netvision.net.il ניתן לכתוב בעברית. או ת"ד. 86 קריית גת 82100

גיליון י"ט, מס' 2 מוצא את כולנו בתוך הפעילות הענפה והמתרחבת של הסניפים והחברה. אכן, ניתן לראות את השתקפות הצלחת כנס 2004 בעשייה הפורייה.

העלאת מאגר דפי העד של "יד ושם" לאינטרנט ואפשרויות החיפוש בו הניבו לא מעט תוצאות חיוביות ומרגשות. כך חודשו קשרים, נמצאו קרובי משפחה ואנו רק בתחילת הדרך. אנו ממשיכים בפנייתנו לקוראי כתב עת זה להיכנס ולהתרשם מהרשימות של מחפשי נותני העדויות Search for Submitters of Pages of Testimony in Israel הנמצאות באתר חג"י בדף האתר:

<http://www.isragen.org.il/NROS/Research/YVS>

קוראים בחוץ לארץ מתבקשים להפיץ את הרעיון וכן לבדוק אם יש להם מישהו בישראל. הקוראים בישראל מוזמנים לנסות לחפש ולאתר נותני עדות.

לקראת כנס ירושלים 2004, הוציאה לאור חג"י את התקליטור IGS Special Projects CD-ROM ובו רוכזו כ-17 פרויקטים. כיום צוות חברי חג"י עוסק בהשלמת פרויקטים שלא נסתיימו ובפרוייקטים חדשים המתרכזים בעיקר בארץ ישראל. פרטים נוספים תוכלו לקבל בדף האתר שלנו <http://www.isragen.org.il/NROS/INF/project.s.html> תחת הכותרת: Projects in Progress. תודה לכל המתנדבים העוסקים במלאכה.

מחקרים גניאלוגיים בארץ ישראל הקשורים בעיקר במשפחת אורנשטיין שמואל אבן אור אורנשטיין

על החתום: הוועד: ב"ה הכהן בעל הרעיון, פרופ' רוטה, ש' שווארץ, עו"ד ח' שמטרלינג.

שני החותמים הראשונים אינם ידועים לי. שלום שווארץ היה עיתונאי ידוע בירושלים. חיים שמטרלינג גלעד היה עורך דין מהשורה הראשונה בין עורכי הדין בירושלים, ואיש ציבור. כפי הנראה לא יצא מאומה מהרעיון היפה הזה.

2. יש בידי מנשר שהופץ לקהל הרחב. אין בו תאריך או ציון כתובת כל שהיא אבל הוא מעניין לעצמו, על רעיונו, טיב בקשתו ולשונו. עניינו איסוף מגילות יוחסין ותעודות גניאלוגיות שונות. וזה לשונו:

רבנים, ראשי ישיבות, חסידים ואנשי מעשה ומשכילים בני תורה, משכילי הדור החדש, חובבי ארץ ישראל בנפשם ובמעשיהם, בני ארץ ישראל בדורות האחרונים, בעלי מלאכה, פועלים ובעלי מקצועות.

להוציא יקר מזולל, אוסף מספרים ומכתבים, תעודות, שמועות ואגדות בעל פה שעוברים מדור לדור. לך כנוס, כל טיפה וטיפה חשובה עד שיהא המקרא מלא להאיר זכרו בספר להולך ולא ישוב.

אין המלאכה יכולה להיות שלמה ומלאה. אנו חיים בפזור. שורשים ומגילות היוחסין תופסים מקום חשוב בספרותנו. אבותינו העמידו מימי עזרא ונחמיה את עצם קיום האומה על טהרת המשפחה והמסורת הנמסרת מדור לדור. בכל משך ימי הבינים נשאו בידי כמה משפחות גדולות מגילות יחס, אשר מהן הגיעו אלינו. זיכרון אבות סמל לבנים, זיכרון אבות האומה ובריתם את הארץ.

עולי בבל התייחסו לבית אבותם וכתבו על ספר לזיכרון לבלתי ינתק הקשר בינם ובין אחיהם בני משפחתם, שנשארו בגולה. המגילה הזאת תהיה לעדה ולזיכרון לדורות הבאים.

3. בכ"ה טבת תש"א (27.1.41) התפרסמה הודעה בעיתון "הצפה" מטעם מחלקת התרבות של הוועד הלאומי. נביא אותה כאן (בקצת השמטות):
הירשמו ב"ספר השמות" וב"ספר היוחסין"!
לכל יהודי ביישוב!

בין כל הערכים היקרים לאומה מתנוסס ביקרו אחד מיוחד במינו: השם. כל אדם ישראל הוקיר את שמו ואת שם אבותיו. קריאת שם בישראל קשורה בנימי סתר עם כל קדשי האומה; בבואו בברית הדורות ייקרא הבן בשמו. וליד ספר התורה נקרא בישראל שם הבת. השמות קדושים לנו: להקים שם לאיש – זוהי חובת המשפחה. אף כשיינו אבותינו את שמותיהם בארצות הגולה, שמרו על פי רוב על שמם העברי.

טוב שם משמן טוב

את הדברים הבאים כתב בנו של הרב ר' עקיבא אייגר:

ויקר לאדם לחקור לדעת תולדות אבותיו מראש ימי קדם וקורות ימי חייהם, להוקיר זיכרונם לכל יימחה בשטף הזמן מעל הארץ.

המטה אשר שתלו האבות בלב הבנים יוסיף תת כוחו להרים גשמי ברכה בקרב לבבם, להוציא פרי אלף שערים ולהעיר רוחם ללכת בדרכי אבותיהם לבל יבושו בשומם לעיניהם קורות האבות ואחריתם, ובזכרם כי יבוא מועד אשר גם הבנים יולדו אחריהם יספרו לדור אחרון את מפעלותיהם להתפאר ואת פרי עמליהם יתלו. בהיות מגלת היחס דגל תפארתנו להתנוסס מראש מי קדם אשר נאבד מאתנו מעת גלה ישראל מעל אדמתו".

ב"שרשרת הדורות" (פברואר 2003) שואל חברנו ד"ר חנן רפפורט: **בכורה! מי מכיר, מי יודע?** וכוונתו ל"זכות הבכורה לייסוד חברה גניאלוגית יהודית".

ברצוני להוסיף דברים אחדים לתולדות המחקר הגניאלוגי בארץ ישראל, לפי הנקודות הבאות:

א. ניסיונות להקמת רשות מרכזית לריכוז חומר גניאלוגי ולא יחסונו במוזיאון מיוחד למגילות יוחסין של עם ישראל.

ב. מחקרים גניאלוגיים בארץ ישראל – חלקם לפני השנים שציינ מר רפפורט, חלקם מאוחרים יותר. במאמר יפורטו המחקרים הקדומים יותר, והמחקרים המאוחרים יינתנו כרשימה בנספח.

לא ארחיק כתיבתי לימי המקרא, ואף לא לימי הביניים, שרבו בהם מגילות היוחסין בישראל. אביא דוגמאות מועטות של ספרי יוחסין ומגילות יוחסין הקשורים במשפחתי, מראשית המאה ה-19 ועד ימינו. כמו כן אתאר מספר ניסיונות לריכוז חומר גניאלוגי מתקופת המנדט ועד ימינו.

א. ניסיונות לריכוז חומר גניאלוגי

1. בתחילת שנת תרצ"ו – סוף 1935, התפרסמה מודעה בזו הלשון:

מוסד "בית זיכרון לישראל" בירושלים (נוסד חשוון תרצ"ו)

מטרת המוסד לאסוף ולשמור את הזיכרונות על בני העם הישראלי, הקהילות, המוסדות, האגודות, וכל מיני ארגונים של היהודים בכל מקום שהם, בבית מיוחד לזה בארץ ישראל בעיר הראשית ירושלים.

בנאמנות דומה לזו שמרו משפחות ישראל על ייחוסן. אין עם בעולם שזכרונו המשפחתי עשיר כל כך. מגילות יוחסין מרובים בישראל עד היום הזה. לכל אדם בישראל זיכרונות משפחה, שכדאי לרשם ולשמור עליהם. בייחוד נדרשים אנו להציל את זיכרונות היוחסין בתקופה זו, תקופת אבדן מרכזים לאומה ובארצנו – ארץ קיבוץ הגלויות. אי לזאת החלטנו לפתוח שני ספרים לעם היושב בציון: ספר "שמות בני ישראל" ו"ספר היוחסין לבני ישראל".

בספר הראשון יירשם כל יהודי בשמו העברי ובשם אביו ואמו ובכינויו השונים. בספר השני יירשם כל שושלת בכתב ובעל פה על ייחוסו של הרושם. בתיקים מיוחדים יישמרו המסמכים שיצורפו לרשימת הייחוס.

כל הרוצה להירשם באחד הספרים האלה או בשניהם יפנה אלינו בכתב או יסור אל אחד משרדי מחלקתנו וימלא שאלון מוכן וירשום את רשימותיו לפי דוגמא מסוימת. לפי שעה נשמור על החומר בוועד הלאומי. ברבות הימים נכה בוודאי להקים מוזיאון מיוחד למגילות היוחסין של עם ישראל. להרשמת כל איש ביישוב אנו מצפים!

בברכת התרבות, הוועד הלאומי – מחלקת התרבות.

ב. מחקרים גניאלוגיים בארץ ישראל

1. בשנת תרמ"ה 1885 הדפיס ר' אהרן ב"ר שלמה ראזנקראנץ, תושב ירושלים, ספר יוחסין על תולדות בית אביו ואמו. בספר מצאתי פרטים מעניינים וחשובים לתולדות המשפחות הקשורות באם משפחתנו, מרת זיסל אורנשטיין. אם המחבר של ספר היוחסין, מרת רחל, היתה דודתה, אחות אביה, הגאון רבי יצחק מינקובסקי, אב"ד קארלין, מחבר ספר "קרן-אורה" על מסכתות התלמוד, ואחות הגאון רבי יעקב ברוכין, אב"ד קארלין, מחבר הספרים: "משכנות יעקב" ו"קהילות יעקב". במחקרו מגיע המחבר מצד אביו עד השל"ה הקדוש, ולמעלה מזה. גם מצד אמו הוא מגיע למאה ה-17.

2. בשנת תר"ס (1900) הוציא לאור ר' הלל ריבלין מירושלים "עץ יוחסין למשפחת ריבלין" – ציור של ענף עץ היחס, המכיל רשימה של שנים עשר דורות מראשוני המשפחה ועד דורו של המחבר. מוזכרים בו רבי ישעיהו וצפורה אורנשטיין, סבו וסבתו של סבי מצד אבי.

3. בשנת תרצ"ו (1936) הדפיס אבי המנוח, הרב יצחק אביגדור אורנשטיין, דור חמישי בירושלים, את מגילת היחס לבית אורנשטיין, בכינויו אי"ש מבית אורנשטיין. המגילה הודפסה שנית בשנת תשי"א (1951) בקובץ "הדביר", קובץ לתורה ולחכמת ישראל, שיצא לזכרו של אבי הקדוש, שנהרג יחד עם אמי המנוחה, הרבנית

מרת מושקה ליבה, במלחמת העצמאות. הפעם נדפסה המגילה בשמו המלא של אבי המנוח. אבי היה נחוש בדעתו לכתוב את תולדות אבותינו ולא הספיק. כל החומר שאסף נשרף בביתנו בעת נפילת הרובע היהודי בי"ט אייר תש"ח (28 במאי 1948). ממנו ירשתי את החיבה לחקר תולדות משפחתנו.

4. בשנת ת"ש (1940) הוציא לאור החוקר הירושלמי, ר' אליעזר ריבלין, את ספר היחס למשפחות ריבלין ומשפחות הגר"א מווילנה, אליש, ראש-יוסף ולידא. מר ריבלין הספיק להדפיס רק את שמות בני המשפחות, ונפטר בלי להדפיס את החלק המחקרי על בני המשפחה.

בספר נזכרים בני משפחתי מצד אבי ואני בתוכם. הקשר הוא קשר חיתון, דרך נישואי מרת צפורה בת רבי משה ריבלין המגיד משקלוב, שהיה מנהיג הפרושים בירושלים, עם רבי ישעיהו אורנשטיין, שהיה ממנהיגי חסידי חב"ד בירושלים כמזכיר וממונה על כוללי חב"ד בחברון ובירושלים.

5. בשנת תש"ו (1946) הוציא לאור ר' מנחם שמואל סלונים את תולדות משפחת הרב מליאדי (משפחות שניאורסון וסלונים – הענפים הראשיים והסתעפיותיהם). ספר זה שימש מקור לספר מקיף, שהוציא לאור בתש"מ הרב שמואל אליעזר היילפרין: ספר הצאצאים – אילן יוחסין לצאצאי הוד כ"ק רבנו הגדול קדש הקדשים מופת הדורות האחרונים הגאון האלקי מרן רבי שניאור זלמן מליאדי נשמתו עדן אדמו"ר הוקן בעל התניא והשו"ע, מייסד חסידות חב"ד. בשני ספרים אלה מוזכרת משפחת סבתי אם אמי, שהיא נינה של מרת רחל סלונים, אם היישוב החב"די והיהודי בחברון.

6. אברהם ליואי: בני יונה, תולדות משפחה אחת בישראל במשך 100 שנה (1859 – 1959), בשני ענפים עיקריים: פרידלנד, מן. הספר יצא לאור בשנת 1959 מעובדו של אברהם ליואי, אחד מצאצאיה הרבים של המשפחה. מסופר על משפחה שעלתה ארצה מרצ'צה, עיירה ברוסיה הלבנה. המשפחה נקלטה יפה בארץ והמשיכה בעבודה שעסקו בה בחוץ לארץ, ופיתחו כאן את ענף הבנייה ואת מלאכת הסיתות, הפיתוח והחציבה. כמו כן הקימו טחנות קמח בירושלים וברחבי הארץ, ואף עסקו בהוראה. ר' יעקב מן, אבי ענף מן, ידוע כאבי הבנאים החוצבים היהודים, ואבי התימנים והכורדים שהיו תלמידיו. משפחת מן קשורה בענף לוי של משפחת אורנשטיין.

7. אלישיב אורן: אבני האורים – ואלה תולדות משפחת אורנשטיין. יצא לאור באביב תשס"א (2001). אבני האורים כתוב בצורה מושכת מאד, שווה לכל נפש. הוא אינו כתוב כספר תיעודי אלא כספר סיפורי,

אברהם שלמה זלמן צורף (סלומון), עשרה דורות בארץ ישראל. מאתיים שנה: תקנ"ד-תשנ"ד (1794-1994), כרך א' וכרך מילואים. הספר מכיל שלושים ושבעה מאמרים שנכתבו על ידי שמונה עשר חוקרים מבני המשפחה – ביניהם חמישה מאמרים נכתבו על ידי, כבן המשפחה מצד סבי, אבי אמי, ועשרה מאמרים נכתבו על ידי אבי הרב יצחק אביגדור אורנשטיין. בספר מפתח של שמות הצאצאים.

6. במלאות שלושים להירצחו של יצחק רבין, הוצאתי לאור ענף עץ אבות לבית רבין (ברוכין). כאיש פלמ"ח שהייתי פקודו של יצחק רבין ראיתי לחובה להנציח את זכרו כצאצא של הגאון רבי יעקב ברוכין, אחיו של זקננו הגאון רבי יצחק מינקובסקי, אביה של מרת זיסל אורנשטיין, אם וראש משפחת אורנשטיין. העץ מכיל את אבי השושלת, רבי ליב בעל התוספות, את רבי יעקב ורעייתו מרת שיינדל, את סבתו של יצחק רבין, את אמו רוזה כהן, ואחיה ואחיותיה, את יצחק ורעייתו, את אחותו רחל רבין ויעקב בעלה וצאצאיהם. ערך: שמואל אבן אור אורנשטיין. עיצוב גרפי: אברהם סנה-אור.

7. לוי יצחק הירושלמי: האבות – המשפחה שלנו. תשרי תש"ס (1999). זו חוברת קטנה ומסופר בה על ראשי האבות למשפחת לעווי-לוי, שהוא אחד הענפים של משפחת אורנשטיין. משפחת לעווי גאה בראשונה: ראש וראשון בהם הוא ר' מנחם מנדל משקלוב, מתלמידיו הקרובים של הגאון מוילנא, שעמד בראש תלמידי הגר"א שעלו לארץ ישראל בתחילת המאה ה-19, ובשנת 1812 הגיע לירושלים והיה אחד ממנהיגי הישוב האשכנזי בה. השני הוא ר' יעקב יהודה ליב לעווי, אחד מחמשת האחים אבות בני לעווי, ששלושה מהם עלו ארצה בשנת ת"ר (1840). הוא נתמנה לראב"ד בבית דינו של הרב מבריסק, רבי משה יהושע ליב דיסקין, המנהיג הנודע בירושלים של הימים ההם. השלישי הוא נכדו של ר' יעקב יהודה ליב לעווי, ר' יצחק נחום לעווי, שצאצאיו הוציאו לאור אילן יוחסין למשפחתם. הוא היה בעל בית הדפוס לוי, תלמיד חכם ועסקן ציבורי נמרץ, נכדו של רבי אורי אורנשטיין, ראש משפחת אורנשטיין, בן בתו זלאטה אלטה.

8. החברה הגניאלוגית הישראלית הוציאה לאור ארבעה קבצים (מהם שניים כפולים) של מאמרים בחקר משפחות בשם **לבית אבותם**, בשנים 1984, 1989, 1990, 1992. הקבצים הגניאלוגיים האלה התקבלו בברכה בקרב חברינו ובקרב אנשים אחרים שהחלו להתעניין בחקר משפחתם. לצערי, לאחר הופעת הקובץ הרביעי (5-6), לא חודשה הופעת הקבצים.

והמחבר מביא בו את תולדות משפחת אורנשטיין בצורת סאגה משפחתית. הוא מיטיב לתאר את הדרמה של המשפחה, שהיתה תוססת ומלאת מרץ, ופעילה בעסקנות ציבורית כללית ובקרב חסידי חב"ד בפרט. המחבר מביא את הסיפור של חמישה דורות, בצורה קולחת ומעניינת, ואינו מתחמק מלהציג את הקנאות (שהיתה יפה לשעתה) בשלושת הדורות הראשונים, ואת המתונות בשני הדורות הבאים. בסוף הספר מובא מחקרו של שמואל אבן אור אורנשטיין, ואלה תולדות – עץ המשפחה, כמילואים לבני דורם של הנזכרים בספר.

בשנים האחרונות רבו ספרי ועצי יוחסין, שהוצאו לאור על ידי משפחות רבות בארץ ובתפוצות. כן ירבו.

נספח

להלן רשימה של פרסומים גניאלוגיים, שיצאו לאור במחצית השנייה של המאה העשרים.

1. בשנת תש"מ (1980) זכיתי להוציא לאור עץ יוחסין ענף עץ אבות למשפחת אורנשטיין, המכיל רשימה של אחד עשר דורות. העיצוב הגרפי היפה נעשה ע"י מר אברהם סנה - אור.

2. בחודש אפריל 1981, הוציאה לאור משפחת לעווי – לוי הירושלמית שהיא אחד הענפים לבית אורנשטיין, אילן יוחסין משפחתי בשם "המשפחה שלנו" – ואלה שמות בני יצחק נחום ודבורה רבקה ילידי ירושלים למשפחת לוי. בעץ העשוי בצורת מפה מופיעים תשעה דורות. העריכה והגרפיקה נעשו על ידי הגב' לילי אידלמן, בת הדור השישי.

3. בחודש ניסן תשמ"ג (1983) הוציאה לאור מר יחזקאל כהן ענף עץ אבות, לצאצאי הרב יהודה ליב צובנר בנו של הרב אברהם שאג צובנר. העץ עשוי בטוב טעם; הוא מקיף צאצאים של שמונה בניו ובנותיו. בנו השני של הרב יהודה ליב צובנר, ר' אשר חיים זעליג צובנר הוא ראש ענף צובנר של משפחת אורנשטיין. העורך הוסיף גם את צוואתו של אבי המשפחה, רבי אברהם שאג הראשון.

4. בשנת תשמ"ח (1988) הוצאתי לאור ענף עץ אבות למשפחת חיימסון (אורנשטיין) אחד הענפים לבית אורנשטיין. העץ מכיל את צאצאי ר' נפתלי ורייזל חיימסון, בן מרת רחל לאה, בתו של סבי- סבי, רבי ישעיהו וצפורה אשתו, וכן את בניה ובנותיה של רחל לאה משני בעליה. עריכה: שמואל אבן אור אורנשטיין. גרפיקה: אברהם סנה - אור.

5. בשנת תשנ"ד (1994) הוציאה לאור העו"ד ד"ר שמחה מנדלבוים את הספר: צאצאי הראש"ז – הרב

שישי בירושלים. כאשר מונה אביו לרב המפקח על הכותל עבר להתגורר ברובע היהודי בעיר העתיקה. אביו ואמו נפלו בקרבות ברובע היהודי בעת מלחמת העצמאות. הוא למד במוסדות חרדיים והיה חניך תנועת בני עקיבא. התנדב לפלמ"ח בגיל 17, ובמלחמת העצמאות לחם בנגב ובקרב על ירושלים. על תקופה זו כתב בספרו פוזה ואנשיו – ספר זיכרון לחבר נערץ שנפל בקרב. הוא עבד שנים רבות בקרן קימת לישראל, הוסמך כמורה דרך ובמשך יותר מ-35 שנה הוא מדריך בהתנדבות סיוורים בירושלים. הוא פרסם ספרים ומאמרים על תולדות העיר ואנשיה, ביניהם הספר בלב ירושלים ויומן הכותל המערבי. על פעילותו ההתנדבותית רבת השנים שאפשרה לרבים להכיר את ירושלים ולהנחיל את מורשת לוחמיה הוענק לו עיטור הכבוד "יקיר ירושלים".

9. בשנים הראשונות של המדינה, יצאו לאור מספר אלבומים מהדורים לרישום עצי משפחה. המוציאים לאור היו חדורי התלהבות, ולהלן קטעים מלשון הפרסום לאלבומים אלה: באלבום "יכול כל איש לפקוד את אילן משפחתו על כל הסתעפיותיו, ובין דפיו תיאצר ותישמר לדורות רוח המשפחה" וכן "דע את עצמך, דע מניין באת, עלי פי צוים עתיקים אלה אין אנו חדלים לבקש אחר ידיעות על עברנו המשותף".

ראוי להזכיר בהקשר זה גם רשימה קצרה שכתב ד"ר יוסף בורג בעיתון "הצפה" י"ג בכסלו תשנ"א, לרגל הופעת ספר על תולדות המשפחה, ובה הא אומר, בין היתר: "בוודאי כולנו מצווים לזכור את אבותינו, בבחינת נישא עין אל ההורים".

שמואל אבן-אור אורגנטיין נולד בשנת 1929 להוריו הרב יצחק אביגדור ומרת מושקה ליבה אורגנטיין, דור

השעון ההיסטורי היהודי מיכאל הני

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, ירושלים
Jewish Community House of Culture,
Prague, Czech Republic
The United States Holocaust Memorial
Museum, Washington, D.C.
The Millennium Holocaust Exhibition,
Imperial War Museum, London, England
YIVO Institute of Jewish Studies, New
York, New York
Museum of Jewish Heritage, New York,
New York
The Jewish Community of Dijon, Dijon,
France
Center for Postgraduate Hebrew Studies,
Oxford, England

להלן תיאור של התרשימים השונים:

1. תרשים מגלה עמוקות, עדכון 4

זהו התרשים הגדול ביותר בסדרה. בדור 9 רשום רב-רב-סבי, שלמה הוניגוואקס (HONIGWACHS), בזמן שהונהגו בגליציה שמות משפחה, בערך ב-1815. מחצית ממשפחתי ומחצית מהמשפחות הקרובות נספו בשואה, והם רשומים על רקע אדום. ערכתי את

בשנת 1992 התגוררתי בבריטניה והייתי בין מייסדי החברה הגניאלוגית היהודית של בריטניה הגדולה. באותה עת פיתחתי שיטה לרישום אילנות יוחסין מקבילים של משפחות שונות. בשנת 2002 עליתי לישראל ואני ממשיך כיום את מחקריי הגניאלוגיים כאן.

נראה כי השיטה לבניית התרשים של השעון ההיסטורי היא ייחודית בכך שהיא השיטה היחידה הכוללת בתוכה אפשרות לתאם את הדורות של אילנות רב-משפחתיים במשך תקופה ארוכה. התרשימים נפרשים על פני תקופה של כ-600 שנה או 24 דורות. השילוב המיוחד בין המשפחות היהודיות, דרך החיתון, יכול לעזור בקביעת הזמן שבו חיו האנשים, גם אם לא ידועים תאריכים מדויקים. המטרה היא להביא מחקר זה לפני ציבור יהודי רחב ככל האפשר, אם כי זכויות היוצרים על כל החומר שמורות בשמי. התרשימים הוצגו בכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית שנערך בירושלים בקיץ 2004 ועותקים מעודכנים נתרמו לבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. המוסדות הבאים מחזיקים עותקים של התרשימים:

בית התפוצות, תל אביב
יד ושם, ירושלים

התרשים בעיקר לזכר אלה שנהרגו בעבר הקרוב, אבל הוא פרוס על פני 600 שנה. בדור 17 מתקשר התרשים עם ר' נתן נטע **שפירא** מקראקוב. שלמה **הוניגווקס** ערך את הספר **מגלה עמוקות על התורה**, מכתב יד של ר' נתן נטע **שפירא**, והספר יצא לאור בלבוב ב-1795. התרשים כולל גם נתונים על מנדלי מוכר ספרים, דור 7. השתמשתי ברשימה האוטו-ביוגרפית מתוך **ספר הזיכרון** שפורסם ב-1876 באודסה על ידי נחום סוקולוב, וכמו כן בדו"ח של YIVO שהופיע ב-1936 בתערוכה שנערכה למלאת מאה שנה להולדתו של מנדלי. מ' ויינרייך (Weinreich) דיווח על מחקריו בעיתון פורוורטס (Forwards) מתאריך 8.11.1936 וב-YIVO Bletter ביולי 1937. העדכון הנוכחי נעשה מפני שד"ר אלברט בראונשטיין ממלבורן (אוסטרליה) מצא נתונים על משפחת **פרידמן** מהונגריה, שהביאו למציאת קשר עם ר' נתן צבי **פרידמן** שכתב את הספר **אוצר הרבנים**, שהשתמשתי בו לאימות הנתונים במשך חמש עשרה השנים האחרונות. התוספת האחרונה הגיעה אלי דרך הקשרים עם ד"ר **פטיק** (Putik) מהמוזיאון היהודי בפראג. עם השלמתו, הסתעף התרשים לתולדות עם ישראל באופן כללי.

2. תרשים משפחת הורוביץ, עדכון 0

התרשים לא שונה מאז 1993, כשהשתמשתי בו בהרצאה בכנס לגניאלוגיה יהודית בטורונטו, קנדה. הכנתי תרשים זה בשנת 1990 לערך, והוא מבוסס בעיקר על הספר **תולדות משפחת הורוביץ** מאת ר' צבי הירש הלוי **איש הורוביץ**, דור 5. התרשים נערך כדי למצוא את זמנו של רב-סבי ר' שרגא **הוניגווקס**, שנמצא בדור 7 בתרשים מגלה עמוקות, מאחר שהיה ידוע כי הוא היה בן זמנו של ר' אליעזר **הורוביץ**, דור 8, הרבי הראשון של הקהילה החסידי של דז'יקוב (Dzikow).

3. תרשים משפחת הורוביץ, עדכון 4, ע' 1 -

דז'יקוב

תרשים זה והבא אחריו הם השניים בגודלם בסדרה. תרשים זה פותח מתוך הקודם לו כאשר מצאתי עוד ספר, גם זה בשם **תולדות משפחת הורוביץ**, מאת חיים דוב בריש פרידברג. צירפתי את הנתונים משני הספרים והרחבתי את התרשים במידה ניכרת. שתי סדרות הנתונים לא היו בסתירה זו לזו, ובעיות פירוש הנתונים אף נעשו פשוטות יותר, מפני שהתרשים אפשר למקם את האנשים בצורה מדויקת יותר לאורך קו הזמן. חלק גדול מהנתונים על דז'יקוב/טרנובז'ג (Tarnobrzeg) נתקבלו מ"ספר יזכור" של קהילה זו, שפורסם ב-1973. כתרגיל ביקורת, הכנסתי נתונים מהספר **ענף אבות** מאת ר' שמואל זנוויל **כהנא**, דור

5, וגם נתונים אלה התאימו. לבסוף הצלחתי לכלול עוד שני דורות לאחור, דורות 24 ו-25, על פי הספר **כתובות מבית העלמין היהודי העתיק בפראג** מאת ד"ר אוטו **מוגלס**. תרשים זה מציין גם את בני משפחת **הורוביץ** השונים שנספו ב-600 השנים האחרונות בעקבות עלילות דם או האשמות על הילול "לחם הקודש". הנתונים על עלילת הדם בטרנובז'ג ב-1757 נלקחו מהתיקים ההיסטוריים של טרנובז'ג, שפורסמו לראשונה בשנת 1991 על ידי Tadeusz Zych. קיבלתי עותק של כתב העת (בפולנית) בסמינר לגניאלוגיה יהודית שנערך בטורונטו ב-1993.

4. תרשים משפחת הורוביץ עדכון 4, ע' 2 - אדלר, שטרן ופרוכטר

הכנתי תרשים זה לקראת הכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית שנערך ב-2004 בירושלים, בעקבות הרצאות שנתתי בסניפי ירושלים, נגב ונתניה. בעומר, ציין אחד החברים בסניף הנגב, אביתו **ינאי**, כי ידוע לו על מוצאו ממרת פעסל **הורוביץ**, אחות של ר' שמואל שמלקה **הורוביץ**, דור 11, אולם פעסל אינה מופיעה בתרשים. את הנתונים הוא מצא בספר **איגרת שלמה** מאת שלמה **פרוכטר**, והבטחתי לו שאבדוק זאת. ביליתי שבוע בכפר בלום עם חברים מתנועת "הבונים" באנגליה שעלו לישראל, ופגשתי שם, לאחר שנים רבות, את יהודה **טרקלטאוב**, כיום יונתי, המתגורר בנתניה. הוא סיפר כי הוא קשור לרבנים מפורסמים כמו המהר"ל, הב"ך והתוספות יום טוב. בתרשימים של יהודה מצאתי שהשושלות הנמשכות מחכמי העבר. האלה זהים לתרשימים שב"שעון ההיסטורי היהודי", ויהודה מסר לי כי בן דודו שמואל **שושן** (רוזנברג) שרטט תרשימים אלה. כעבור מספר ימים אישר שמואל כי אכן גילה את הקשרים בתרשימים שלי, שמצא במוזיאון למורשת יהודית (Museum of Jewish Heritage) בניו יורק. בביקורו של שמואל אצלי, דיברנו באריכות על הרקע של החסידות בסיגט שברומניה ובסביבתה. ערכתי מחדש את גיליון 1 בתרשים של דז'יקוב והשמטתי את הפרטים של שושלות **הורוביץ** מדז'יקוב אבל השארתי את הענף העיקרי מאחר שבני ענף **רוזנברג** התחתנו עם חסידי ויז'ניץ מבית **האגר** (קוסוב וויז'ניץ קרובות מבחינה גיאוגרפית). בתרשים חדש זה גם שימרתי את הרקע החסידי של המשפחות, כי זהו גם הרקע של הספר **איגרת שלמה**. חברי ר' דוד שפירא מירושלים הראה לי ספר חסידי נוסף, **גיליונות מהרש"ם**, מאת חיים שטרן. ממקורות אלה רשמתי את הגניאלוגיה מימינו אלה עד דור 11 ויותר והראיתי את הקשר של אנשים וילדים החיים היום אל משפחות מהוללות אלה, אם כי הם כבר אינם נושאים את השם הורוביץ.

הודות לשני בני הדודים, הצלחתי לקבוע קשר לילדי דורנו אנו, רבים מהם בארץ, וגם לרשום בני משפחה זו שנספו בשואה.

7. תולדות משפחת וייל (Weil) עדכון 4

תרשים מגלה עמוקות מראה את המהר"ם וייל מסטילינגן (Stühlingen) בדור 17. בהרצאה על שיטת השעון ההיסטורי, שהתקיימה בבוסטון, שאל אותי מר ורנר פרנק מדוע נמצא המהר"ם וייל בתרשים זה. עניתי כי אני מתעניין באטימולוגיה של שם המשפחה וייל על צורותיו השונות, Weil, Weyl, Waille, Wehle, ואני מעוניין לערוך מחקר נוסף על אבותיו של ר' יהושע השל מקראקוב, דור 17. מר פרנק אמר כי המהר"ם הוא אחד מאבותיו ומסר לי נתונים – ותרשים זה הוא התוצאה. רוב הנתונים מבוססים על ביוגרפיה של ר' נתנאל וייל מסטילינגן, דור 13, מאת ר' ליאופולד לוונשטיין, דור 7. באמצעות גב' יהודית וולקוביץ מצאתי במיקרופילם של הרישומים היהודיים בקראקוב (בספריית המורמונים) את רישום הנישואין של אליקים געצל הורוביץ, דור 9. הודות לרשת הנרחבת של קשרי המשפחה שנרשמו הן במגלה עמוקות והן בתרשימי הורוביץ, יכולתי לזהות כל אחד מההורים, הרשומים בטורי דור 10 בתרשימים אלה. התברר, למרבה העניין, כי שני האנשים שסייעו, ורנר פרנק ויהודית וולקוביץ, הם בני דודים מדרגה 12. שניהם מתגוררים באזור לוס אנג'לס. ברשותנו נתונים נוספים ואני מקווה לשרטט גם ע' 2 של תרשים זה.

8. תרשים משה מנדלסון, עדכון 1

מאחר שאני קרוב רחוק של משה מנדלסון, מוצגת כאן גם הגניאלוגיה של משפחתי, וכן הקשרים של ענף מנדלסון עם הרבנים האורתודוקסים. כידוע, היה משה מנדלסון (1729-1786) הפילוסוף היהודי הגדול ביותר בזמנו, אחד היהודים הראשונים שכתב גרמנית, ופתח בכך את השער לאמנציפציה היהודית. גב' בלה פוקס, חברה בחברה הגניאלוגית היהודית של בריטניה הגדולה, הסבה את תשומת לבי ב-1993 למאמר על אבותיו של המלחין פליקס מנדלסון ברתולדי Die Ahnen des Komponisten Felix Mendelssohn Bartholdy, Gerhard Ballin מאת Mendelssohn Bartholdy, שהופיע בכתב העת הגרמני Genealogie, Deutsche Zeitschrift für Familienkunde חוברת 3, מרס 1967. עבודת הניתוח של מאמר זה באמצעות תרשים מנדלסון נמשכה כתשע שנים. משה מנדלסון הוא צאצא של ר' שאול ואהל, דור 19, 1540-1617, שחי בונציה, בריסק וקראקוב, "מלך פולין ליום אחד" הידוע. הקשר הוא דרך אמו של מנדלסון רחל שרה ואהל, נינה של ר' מאיר ואהל, דור 18, בנו הבכור של

אני שמח שיכולתי לשרטט תרשים זה כי הוא מראה את האב הקדום ביותר של משפחת האגר, ר' יעקב קופל חסיד, נולד בקולומיה (Kolomyja) ב-1730, דור 11. כל האנשים בדור זה חיו בזמנו של הבעש"ט ויש לשער שהם ראו ושמעו אותו כי הם התגוררו באותה סביבה שבה התחילה המסורת החסידית.

פריטים חדשים אלה שנוספו לתרשים סומנו בצבע זהוב, כדי להדגיש את ההבדלים בין תרשימי גיליונות 1-2.

5. תרשים המהר"ל ע' 1 עדכון 6

לתרשים המקורי של שושלת המהר"ל השתמשתי בנתונים מהספר הקלאסי בספרות הגניאלוגיה היהודית: מגילת יוחסין מהר"ל מפראג מאת ר' מאיר פערלס, דור 14. נתונים אלה מתקשרים עם נתונים משני ספרים אחרים: השושלת של קלרה סאאר (Die Ahnentafel der Klara Saar) מאת ד"ר פטר טרבניצ'ק (Travnicek), דור 3, ותשעה דורות מאת ר' מרדכי רבינוביץ, דור 6. מאחר שלא קישרתי תרשים זה עם המשפחות בנות זמננו מסומנים בו רק מעטים מהנספים בשואה; אולם אחד מצאצאי המהר"ל שנרצח ביער רומבולי (Rumbuli) סמוך לריגה צוין בהבלטה: זהו ההיסטוריון היהודי שמעון דובנוב, דור 5. בתו סופיה שרדה וב-1963 חיתה בארצות הברית. שמה לאחר נישואיה ארליך. שנים רבות לא הצלחתי למצוא את צאצאיה, עד שב-1997, כתוצאה משאלה שהוצגה בסמינר לגניאלוגיה יהודית שהתקיים באותה שנה בפריס, קישר אותי מישהו עם שניים מנכדי שמעון דובנוב, שהם עצמם כבר סבים לנכדים.

6. תרשים המהר"ל Fleckeleless- Rosenberg

5 עדכון ע' 2

שני בני דודים שלי כתבו לי, כל אחד לחוד, והתייחסו לכתובת על המצבה של ר' גבריאל ריוזנברג מדיסלדורף, דור 10, המציינת כי הוא צאצא של המהר"ל. כאשר קיבלתי שני מכתבים אלה, לא ידעתי עדיין מה הקשר עם המהר"ל. כעבור כשנתיים, כאשר רשמתי נתונים שנאספו על ידי הגניאלוג מר יוג'ין (Eugen) שטיין ב-Famillianten Books שבארכיון הצ'כי בפראג, מצאתי את המפתח ברשימה של חברי הקהילה שנהרגו כאשר הצבא האוסטרי גירש את הפרוסים מפראג בשנת 1745. מוזכר שם ר' גבריאל ברנדייס, דור 12, בן ר' משה הלוי ברנדייס חריף, דור 13, המוזכר גם במגילת יוחסין. הקיסרית מריה תרזה האשימה את חברי הקהילה היהודית בפראג בשיתוף פעולה עם הפרוסים וגירשה אותם מפראג. המגורשים התיישבו בעיקר בפרנקפורט ע"נ מין, ומאחר יותר התפזרו בחלקים אחרים של גרמניה.

באינקוויזיציה של 1492 ובין קרוביהם בני זמננו, יהודי המבורג שנספו בשואה ב-1942.

11. הגניאלוגיה של פלאך (Flach), עדכון 6

זוהי גניאלוגיה קצרה של משפחת אשתי. אני כולל אותה מאחר שרשום בה מותם של אשתי ושל אביה. כמו כן רשומה כאן משפחת הלר מוולסקה מזריץ (Valasske Mezirici) במורביה. יש לציין כאן במיוחד את גב' אני הלר לבית פלאך, דור 4. ב-14 בספטמבר 2004 היה יום השנה ה-62 לגירוש אחרוני היהודים מוולסקה מזריץ לתרונישטאט. ד"ר קארל הלר, נשיא הקהילה, אשתו אני, שתי בנותיהם הקטנות יאנה ומירה וסבתן מצד אמן רוזה פלאך לבית הופמן, דור 5 מקרווינה, הורשו להישאר במקום חודש נוסף. ערב אחד נחסמה הדרך שהובילה לביתם וכל השכנים קיבלו הוראה להישאר בבתיהם. המשפחה הועלתה למשאית ונלקחה לאוסטרבה. בני המשפחה נכללו במשלוח הבא לתרונישטאט, חוץ מאני, שנשלחה ישירות לאושוויץ ונרצחה. לא ידוע מהו הפשע שהיא ביצעה, כנראה היתה זו פעולת התנגדות חשובה.

ב-1994 הכנתי רשימה של כל הנספים מוולסקה מזריץ וביקשתי ממועצת העיר להקים יד זיכרון ליהודי עיר קטנה זו במורביה, שכולם נעלמו. הגרמנים רצחו את האנשים והקומוניסטים הצ'כים מחקו כל זכר מהם. בית הכנסת ובית העלמין נהרסו כליל בתקופת סטאלין, בעת משפט סלאנסקי הידוע לשמצה. מועצת העיר אמנם התכוונה לתקן את המעוות, וב-13 בספטמבר 2004 הסרתי את הלוח מעל מצבת זיכרון לקרבנות במקום בית הכנסת ההרוס. רשומים בה שמות הנספים וכן הפסוק מספר תהלים ע"ח:6, בעברית ובצ'כית: למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם:

12. ליאו הוניגווקס, אחי הבכור

דף אחד של ניר מוכיח את הדיוק הנורא של מכונת במוות הגרמנית בתקופת השואה. רשומים בו הד"ר למשפטים אמיל קמפ (Kämpf), אבי הבנות טראוטה (Traute) ודורית. בין השנים 1932 ו-1936, צ'כוסלובקיה הכינה משפט נגד פעילים נאצים שדרשו למסור את הסודטים לגרמניה, ושלושה עשר האנשים המואשמים בבגידה נידונו לתקופות שונות של מאסר. הנשיא בנש מינה את העו"ד אמיל קמפ, שהיה שופט מחוזי באוסטרבה, לשבת בדין. במרס 1939, אחרי כניעת צ'כברליין לדרישותיו של היטלר, כאשר הצבא הגרמני היה ערוך לפלישה לצ'כוסלובקיה, היתה לבנש רק ברירה אחת: לברוח. הוא הציע לאמיל קמפ להצטרף אליו במטוס, אך לא היו די מקומות גם למשפחתו. קמפ נשאר אפוא באוסטרבה והיה הראשון שנאסר על ידי הגרמנים.

ר' שאול ואהל. מכאן שהיא גם קרובה למשפחת הורוביץ, כפי שנובע ממגלה עמוקות ומתרשימי הורוביץ. אין אנהנו יודעים דבר על משפחת אביו של מנדלסון, מנדל מנחם היימן (Heymann), דור 13, שממנו נגזר שם המשפחה מנדלסון.

קיימים מספר קשרים בין משפחת מנדלסון ומשפחת איציג וולפס (Wulfes) וזה מביא אותנו לאב הקדמון המשותף לבלה פוקס ולי: ר' שמעון וולף וילנר, דור 15, המכונה שמחה בונמס וילנר, או כפי שרשמתי בתחילה בתרשים מגלה עמוקות ר'זאב וולף מייזלס. הוא היה נכדו של ר' שמחה בונם מייזלס, חתן הרמ"א, ר' משה איסרלס מקראקוב. הוא נולד בפניסק ב-1615, חי בוילנה ובדסאו (Dessau) ושם הוא היה אחד מזקני הקהילה, ונפטר ב-15 בדצמבר 1682. בוילנה הוא היה ידוע כזאב וולף מייזלס, חותן הש"ך (ר' שבתאי כ"ץ), דור 15. הוא ברח עם משפחתו לדסאו ושם התנצר – אין אנהנו יודעים באילו נסיבות. ב-1664 לערך, בלהט השבתאות, הוא חזר ליהדות ונשא לאשה אלמנה יהודיה, ואז אימץ כשם משפחה את שם המקום והפך לשמעון וולף וילנר.

9. יהודי גיברלטר, עדכון 3

קהילת יהודי ספרד ופורטוגל היא אחד המקורות הטובים ביותר לנתונים יהודיים בממלכה המאוחדת. הרב שלהם הוא ר' אברהם לוי, דור 2. הכנתי את התרשים של משפחת ר' לוי מגיברלטר בשביל החברה הגניאלוגית היהודית של בריטניה הגדולה. רוב הנתונים נלקחו מ"כתובות נישואין בגיברלטר" (Marriage Ktubot in Gibraltar) מאת אבסקיס. נוספו רשימות על משפחת נחום מסלוניקי, אבל לא נראה קשר בין רשימות אלה ומשפחת גב' אסתל לוי לבית נחום בדור 2.

10. 1492-1942 תרשים משפחות ספרדיות,

עדכון 2

התרשים מבוסס על עבודה של רמון ומרים שראגא (Sarraga) מוורן שבמדינת מישיגן (Warren, Michigan), שפורסמה במאמר באכותינו. שמתי לב לקשר עם מחקר של אדגר סמואל אודות המשפחות De FONSECA ו-PARDO שברחו מספרד לפורטוגל במאה ה-15. הקשר היה בין שתי מערכות נתונים נפרדים לחלוטין: תיקי האינקוויזיציה בפורטוגל ומידע שעל המצבות בבית העלמין הספרדי הישן באלטונה. התחלנו להתכתב והתרשים הוא התוצאה. אני עדיין עוסק בחיקונים בתרשים, כדי להראות את היחסים בין הרבנים הספרדים השונים בתקופת השבתאות, 1666-1664. ניתן גם לראות את הקשר בין היהודים שעלו על המוקד של האוטו-דה-פה

רודולף קלפטר ואשתו הצ'כית ולנטינה. התרשים מציין שכולם נרצחו, חוץ מטראוטה ששרדה בברגן בלזן, אך נפטרה ב-1957 מסרטן.

מיכאל הני נולד בצ'כוסלובקיה, הצליח לשרוד במחנות הריכוז הגרמניים והגיע לאנגליה בשנת 1945. הוא מהנדס שבנה מפעלים בתחום הכימיה והפטרוכימיה במקומות רבים ברחבי העולם. הוא היה בין מייסדי החברה הגניאלוגית היהודית של בריטניה (Jewish Genealogical Society of Great Britain). ב-2002 הוא עלה לישראל. הוא הרצה במספר כנסים בינלאומיים: טורונטו (1993), בוסטון (1996), לוס אנג'לס (1998), לונדון (2001) ווישינגטון (2003).
mhoney@barak-online.net

ב-1941, הגיש אחי ליאו בקשה לאישור נישואי שתי הבנות של אמיל קמפ, טראוטה ודורית. הגסטפו נתן את האישור, מאחר שליאו התנדב להצטרף לקבוצת אדלשטיין שהיתה אמורה, לפי התוכנית, לבנות את טרוזינגשטאט. הגסטפו הבטיח שחברי קבוצה זו, שבאו מתנועות הנוער הציוניות, יוכלו להגן על משפחותיהם מפני משלוחים נוספים. מאוחר יותר התברר שחברות בקבוצה פירושה היה מוות בטוח. באישורי הנישואין רשומים השמות לפי החוק שהתקבל אז, שלכל שם זכר יתווסף השם ישראל ולשם נקבה השם שרה. כך הפך אחי לליאו ישראל הוניגוקס נשוי לטראוטה שרה קמפ. בעלה החדש של דורית, ז'וסף קלפטר (Klepeter) לא נדרש להוסיף "ישראל" לשמו מאחר שהוא היה יהודי רק מצד אחר ההורים. אך הוא הצטרף לאשתו הצעירה במשלוח המוות, יחד עם אביו

השימוש במסד הנתונים של דפי העד ביד ושם לאיחוד משפחות שנהרסו בשואה מרתה לב-ציון

ואז גב' רוז פלדמן, חברת חג"י, חשבה שיש מקום להגיש עזרה מסודרת לכל אלה. היא הגישה לוועד הפרוייקטים של חג"י [מטילדה טגר, מרתה לב-ציון ורוז פלדמן] הצעה שהתקבלה בהתלהבות גדולה. חוברת טבלה ובה כל הבקשות, וב-1 בדצמבר 2004 הועלתה הטבלה לאתר האינטרנט של חג"י.

למעשה, מאז 2003 כאשר מסד הנתונים של יד ושם הועלה לאינטרנט לתקופת ניסיון קצרה, ניסו חברי חג"י אחדים להיענות לבקשות שנכתבו ישירות אליהם. אבל הניסיון הנוכחי הוא הראשון למאמץ משותף ורשמי. כאשר מגיעה בקשה למצוא מגיש דף עד, הדבר הראשון הוא חיפוש בספר הטלפונים. בישראל לא כל מי שיש לו טלפון רשום בספר. דבר זה מסבך, כמובן, את העניינים כאשר מחפשים אדם בכתובת מסוימת: ייתכן שהמגיש אינו גר יותר בכתובת שרשם על הדף, או ייתכן שהדירה שכורה והטלפון עדיין על שם המשכיר. אני זוכרת שרוז שלחה לי את השם של מישהו ברחוב השלום בבאר שבע, וכאשר בסופו של דבר לא נשארה לי ברירה אלא לגשת לאותה כתובת התברר לי כי הכתובת לא קיימת יותר ובמקום נבנה בית דירות גדול.

לגבי גניאלוגים רבים, וכן לגבי יהודים אחרים המנסים למלא את החור השחור שהשאירה השואה במשפחותיהם, היווה תמיד מוסד יד ושם ברכה מיוחדת. כאשר יד ושם

(<http://www.yadvashem.org>) העלתה לאינטרנט את מסד הנתונים המרכזי של דפי העד <http://www.isragen.org.il/NROS/Research/YVS.html>, שניתן להגיע אליהם מכל מקום בעולם, כאילו נענו כל תפילותינו.

אך אליה וקוץ בה. כאשר יהודי כל העולם החלו לחפש במסד הנתונים הזה, וקיוו לגלות מה עלה בגורלם של בני משפחותיהם שאבדו בשואה, הם הרגישו את הטעם המר-מתוק של ההשלמה, של ההרגשה שסוף סוף יש להם ידיעה על מה שקרה לאהוביהם שנשארו באירופה בזמן מלחמת העולם השנייה. ואז, אחרי רגעי האבל, אחזה בהם גם התרגשות: מי הם האיש או האישה שהגישו את דפי העד? האם ייתכן ששרדו בני משפחה של אלה הרשומים בדף?

מייד לאחר שמסד הנתונים נפתח לציבור, התחילו להתפרסם ב-Jewishgen מכתבים, שכותביהם ביקשו למצוא את מגישי העדות. הם ביקשו עזרה במציאת הכתובת, שהיתה בעברית או בכתב יד קשה לקריאה.

http://www.moin.gov.il לחיפוש כתובות מעודכנות. האתר והשאלון הם בעברית.

מהי מידת ההצלחה שלנו באיתור מגישי דפי העד וצאצאיהם? ההשערה שלנו היא 25%, שהיא מכובדת למדי אם ניקח בחשבון שרוב הדפים הוגשו בשנות החמישים. כל אחד יכול לעזור על ידי בדיקת האתר שלנו לעתים קרובות כדי לראות אם הוא מכיר משהו שמוזכר ברשימה או משהו שמתגורר בקרבת המקום שהוזכר על ידי המגיש.

האתר הוא:

<http://www.isragen.org.il/NROS/Research/Y.VS.html>

בתחתית הדף ניתן להוריד את רשימת מגישי דפי העד: [Search List for Submitters of Page of Testimonies](#)

להקיש על הדלת ולבשר למישהו על קרוב משפחה שהוא בחיים ומעוניין בקשר – זוהי חוויה מרגשת לכולם. אנו בחברה הגניאלוגית הישראלית שמחים לקחת חלק בה.

מרתה לב-ציון היא יו"ר של סניף הנגב של החברה הגניאלוגית הישראלית. יש לה תואר שלישי (PhD) בהיסטוריה המודרנית של אירופה.

באמצע דצמבר קיבלה רוז את המכתב הבא (ערוך ומקוצר):

" אני כותב על פי ההצעה של שירותי המידע של יד ושם. אני מנסה להתקשר עם בן דודי. <...> לרוע המזל, אפילו איני יודע אם הוא עדיין חי או היכן הוא מתגורר. אני יודע שב-1955 וב-1999 הוא הגיש ביד ושם מספר דפי עד ובאותה עת הוא חי בישראל. דפים אלה מתייחסים לקרובי משפחה של סבי <...>. שני דפי עד מתייחסים לאח ואחות של סבי שכלל לא ידעתי שהיו לו! וכן גם קרובי משפחה רבים אחרים. <...> הוא ניצול שואה. <...> אם הוא עדיין חי הוא כנראה בגיל שבין 70 ל-90 שנה. אין לי כל מידע אחר אודותיו. הייתי מאוד רוצה למצוא את ילדיו, אם היו לו."

למחרת קבלת המכתב, יכלה רוז לענות שמצאה את מספר הטלפון, דיברה עם אשתו של מגיש דף העד ושלחה את מספר הטלפון לכותב המכתב! האם הצלחתה היתה רק מקרה של מזל? לא ממש! לרשותנו רשת גדולה של חברים בכל הארץ, השמחים לעזור ומוכנים ללכת עוד קילומטר או שניים אם יסייע הדבר באיחוד חלקי משפחה שנקרעו אלה מאלה בגלל השואה. אנו המתגוררים בישראל יודעים איך להגיע למשרדים השונים, להתגבר על ביורוקרטיה ולקבל תוצאות – אם כי לעתים זה לא מספיק.

משרד הפנים אינו משחרר מידע על אזרח מבלי לקבל את מספר הזהות שלו וכנראה אינו מבין את החשיבות של פרויקט איחוד המשפחות. אמנם קיים שאלון פשוט שניתן להוריד באתר

מחקר גניאלוגי בשיקאגו, יולי 2004

רוז פלדמן

400 South State Street המקורות הנמצאים בספרייה מוגבלים למדי והם הפנו אותי לספריית Asher במכון ללימודי יהדות (Spertus Institute of Jewish Studies) ברח' 618 South Michigan. מספר חוקרים משיקאגו אמרו לי כי הצוות סייע להם הרבה, ועזר להם למצוא ספרים שהועילו להם מאוד במחקרם הגניאלוגי. בקטלוג הכרטיסים של הספרייה מצאתי את בן דודי, ושמו הרשום הוא בניש אפשטיין, כנראה שמו בידיש, ולא בן ציון אפשטיין כפי שאני מכירה אותו. בקטלוג מצאתי כרטיס מיוחד המציין עובדה זו.

הארכיון היהודי בשיקאגו, הנמצא במכון Spertus, בונה עתה את אוסף המסמכים והצילומים של הקהילה

בביקורי בשיקאגו ביולי 2004, בדקתי כמה מהמקורות הגניאלוגיים ב"עיר הרוח", כפי שהיא מכונה (the Windy City). במסגרת ההכנות למסע, התקשרתי עם ג'ודי פראזין (Judy Frazin) מהחברה הגניאלוגית היהודית באילינוי, והיא קישרה אותי עם אחד החברים בחברה, שנתן לי רשימה של ספריות, ארכיונים ובתי עלמין. רשימה זו הועילה לי מאוד.

לאחר שהגעתי למקום, התחלתי לבדוק מקורות הכלליים יותר והמשכתי לאחר מכן באוספי המקורות הספציפיים יותר. תחנתי הראשונה היתה הסניף הראשי של הספרייה הציבורית של שיקאגו, Harold Washington Center (מרכז הרולד וושינגטון) ב-

ניתן להזמין מסמכים גם מהמחלקה לסטטיסטיקה של המחוז (Department of Vital Statistics of Cook County). היה לי תאריך פטירה מקורב של מישוה ששיערתה שהוא קרוב משפחה וקיבלתי את תעודת הפטירה, אבל היא לא כללה את שם האב, שדווקא אותו חיפשתי. אולם היא כללה מידע על בית העלמין שהוא קבור בו ועל בית ההלוויות שטיפל בקבורה. חיכיתי לתשובה מבית ההלוויות, בתקווה שאמצא את שם אביו ואולי גם שמות של בני משפחתו האחרים שנפטרו בתחילת המאה העשרים. אמו האלמנה ואחותו, שהגיעו לארצות הברית ב-1922 כדי להצטרף אליו בשיקאגו, רשומות במסד הנתונים של אליס איילנד. היכן הן יכולות להיות? תיאמתי בין המסמך ומדריכי הטלפון, ואני יודעת עתה כי הם התגוררו למעלה מ-40 שנה באותה כתובת והיו בעלי מכבסה. המדריכים הישנים הם נפלאים, מפני שהם כוללים מקצוע והם מציינים אם הכתובת היא של בית המגורים או של מקום העבודה, או אם האדם הרשום הוא אלמן או אלמנה.

הנקודה החשובה ביותר היא שיש צורך להכין מראש את הביקור, כדי לנצל את הזמן בצורה חכמה. יש לדעת אילו ספריות, ארכיונים ובתי עלמין קיימים, ומתי הם פתוחים. ואין לשכוח להביא את כל הנתונים הידועים על האדם שמחפשים. חיפוש נעים!

כתובות האתרים של המקומות שביקרתי בהם:
הארכיון היהודי של שיקאגו:

<http://www.spertus.edu/asher/cja.html>

משרד מחוז קוק (Cook County) – רישומים גניאלוגיים:

http://www.cookctyclerk.com/sub/genealogy_requests.asp?VR=2

ספריית ניוברי (Newberry):

<http://www.newberry.org/nl/newberryhome.html>

ספריית נורמן והלן אשר במכללת Spertus:

<http://www.spertus.edu/library.html>

החברה הגניאלוגית הפולנית באמריקה Polish Genealogical Society of America:

<http://www.pgasa.org/>

רוז פלדמן היא ראש צוות המחשב בפקולטה לאמנויות על שם יולנדה ודוד כ"ץ באוניברסיטת תל אביב. היא חברה בחברה הגניאלוגית הישראלית והיא שומרת את אילן המשפחה מאז שנת 1985. אילן משפחה מכיל צאצאים ובני זוג מארבע יבשות.

היהודית בשיקאגו. הם מקבלים בברכה כל תרומה של חומר רלבנטי. גיליתי שאני יכולה לסייע להם יותר ממה שהם עשויים לעזור לי, מאחר שאמי היתה במחזור הראשון שסיים את לימודיו במכללה ללימודי יהדות (College of Jewish Studies), לימדה בבית ספר יהודי (Hebrew school) בשיקאגו ושני הוריי היו פעילים בתנועת הפועלים הציונית בשיקאגו במשך שנים רבות. מי שיש לו חומר ומוכן לתרום אותו – ניתן להתקשר עם מנהלת הארכיון גב' ג'וי קינגסולבר: Joy Kingsolver, Archives Director, Tel. (312) 322-1741, email archives@spertus.edu

תחנתי הבאה היתה המוזיאון הפולני בשיקאגו, ברח' 984 Milwaukee Ave, בכוונה לבדוק אם יש להם חומר מורשה מהתקופה שלפני מלחמת העולם השנייה. עברתי שם על הקטלוג המודפס וביקשתי לראות מספר פריטים מהארכיון. את החומר שמוזמנים מהארכיון לא ניתן לראות באותו יום, והספרייה אינה פתוחה בכל ימי השבוע. השארתי להם רשימה של פריטים שאני מבקשת לראות, ולאחר מספר ימים קיבלתי צלצול טלפון ונאמר לי כי הפריטים שביקשתי הם במצב לא טוב ושלא אוכל לראותם. בדקתי את מדריכי הטלפון מורשה המצויים בספרייה: דפים רגילים 1976/78 ודפי זהב 1996/97. יש להם גם עותק של מדריך העסקים משנת 1928, שהוא הוצאה ישנה יותר של העותק הנמצא בספריית הקונגרס ובאתר של JRI-Poland.

נקודת השיא של מחקרי היהודים הביקור בספריית Newberry, שהיא אחת משתי ספריות המחקר ההיסטוריות בארצות הברית הפתוחות לציבור. ניתן להוציא כרטיס מנוי במקום, אך יש צורך להציג תעודה מזהה עם תמונה, וצריך להיות לפחות בן 16. כמעט קומה שלמה מוקדשת לגניאלוגיה (בעיקר של ארצות הברית), ובאוסף שלהם עותקים של מדריכי הטלפון של שיקאגו, החל משנת 1912. אם פריט מבוקש אינו נמצא על המדף הפתוח, חייבים להביאו לחדר הקריאה, והתהליך מהיר למדי: אתה מוצא מקום ישיבה, רושם לעצמך את מספר השולחן, ממלא טופס ומשאיר אותו בדלפק. אחדים ממדריכי הטלפון כבר מצולמים במיקרופילם, ויש בספרייה מיקרופילמים של פנקסי בתי עלמין אחדים ושל עיתוני שיקאגו. קיימים בספרייה שמונה מכשירים לקריאת מיקרופילמים וגם מכונת צילום למיקרופילמים, באותו אולם. באמצעות הספרייה ניתן גם להזמין מיקרופילמים מספריית המורמונים, אך מאחר שהם מגיעים רק לאחר 6-8 שבועות קשה לתאם זאת תוך ביקור קצר מישראל.

שמות ערים בספרד מטילדה טג'ר

מי יוכל לומר מה מידת האמת במקורות כל השמות האלה?

יש היגיון מסוים בטענתו של מלכא בקשר למקור שמה של טולידו. בספר על מצבות יהודיות מטולידו מן המאה השלוש עשרה והארבע עשרה, כתוב שם המקום בלטינית: Tolitula. שם זה יותר קרוב לטולטל מאשר לטולידו. גם מתקבל על הדעת ששם העיר Calatayud נובע מהשם הערבי "קלעת אל יהוד". אין לי כל השערה לגבי ברצלונה, סביליה ומקומות אחרים.

הנטייה למצוא מקור עברי בשמות מקומות, הזכירה לי מה שאמר לי רב כשהייתי עולה חדשה בארץ, בשנת 1949. אמר הרב "כל השפות נובעות מן השפה העברית. דוגמה? איך אומרים אישה בצרפתית?-" "מאדם". - נכון! מאדם פירושו "מן האדם". ואכן האישה נוצרה מצלעו של אדם. לשיפוטכם!

ספרים שצוטטו:

- Flavius, Josephus. *History of the Jews*. London, Virtue, 1874.
Malka, Edmond. *Fieis portuguesas: Judeus na peninsula Iberica*. Damaia, Portugal, Edicoes Acropole, 1977. (Portuguese)
[Faithful Portugueses: Jews in the Iberic Peninsula]
Perera, Victor. *The Cross and the Pear Tree; A Sephardic Journey*. Berkeley, University of California Press, 1995.

מטילדה טג'ר היא בעלת תואר MA במדעי הספרנות והמידע מהאוניברסיטה העברית בירושלים, ועוסקת בגניאלוגיה מאז 1986. זה מספר שנים היא מתמחה בגניאלוגיה של הספרדים ועוסקת בבניית אמצעי מחקר עבור תפוצה זאת. עבודותיה האחרונות נמצאות באתר האינטרנט: www.sephardicstudies.org/entrance.html

בספרו של ויקטור פריירה (Perera) הצלב ועץ האגס – מסע ספרדי באנגליה, ישנו קטע מיוחד מאוד הן בשמותיהן של ערים אחדות ברחבי ספרד. הנה מה שכתוב:

"מספר היסטוריונים ספרדיים וביניהם אדמונד ס. מלכא, גילו כי רבים משמות הערים בספרד, מקורם בשפה העברית. כך מלכא טוען ש-Escalona נגזר מ'אשקלון', Maqueda נובע מ'מצדה', Joppes מקורו ב'יפו', Barcelona היא 'בר שלנו' [דהיינו השדה שלנו] והמקור קשור למשפחה הספרדית-יהודית Barchilon, Sevilla מקורה בביטוי 'שביל-יה'. מאוחר יותר שינו המוסלמים את סביליה לאישביליה. זכר לכיבוש המוסלמי של ספרד הוא שמה של העיר Calatayud הנובע מן הביטוי הערבי קלעת אל יהוד Kalat-el-Yahud, דהיינו 'הרובע היהודי'.

ישנה אמונה ששמה של טולידו נובע מן המילה 'תולדות'. לפי אמונה זו, הוקמה העיר על ידי יהודים מבין גולי בבל ששוחררו ונתמכו על ידי יוזפוס פלביוס. הראיה לכך הוא ספרו של פלביוס, קדמונית היהודים, המדבר על כיבושיו של נבוכדנצר הכוללים את חצי האי האיברי.

אדמונד מלכא טוען כי נכון יותר לומר שהשם טולידו נגזר מן המילה טולטל [היום היינו אומרים טלטול], מילה עתיקה שפירושה "גלות".

האמונה שמרידה (Merida) וטולידו נוסדו על ידי יהודים אצילים ששוחררו מן השבי בבבל, נתמכת, כפי שנאמר לעיל, על ידי יוספוס פלביוס, שכלל את חצי האי האיברי בין כיבושיו של נבוכדנצר. דעה זו, שהיהודים היו המתיישבים הראשונים של חצי האי האיברי עוד בימי המקרא, הופצה גם על ידי כמרים נוצרים בימי הביניים. הארכיבישוף של טולידו, אשר כיהן במאה ה-12, Rodrigo Jiménez de Roda, טען כי יושביה הראשונים של היספניה היו צאצאיו של תובל, נכדו של נוח."

ליקוי המאורות יהודה קלוזנר

חיה עם ולנטין גינתר ללא נישואין והיה לה בן ממנו,
בשם דניאל דניס 1806-1876;

• ברנרד עשקלש 1753-1833 שנקרא על שם
אביו כי נולד לאחר מותו.

ברנרד היה איש כספים, וקיבל תואר ברון על שירותיו
לקיסר פראנץ הראשון של אוסטריה. הוא נשא לאשה
את ססילי בת דניאל וולף איציק ונולדה להם בת,
מריה אנה ססיליה 1801-1862, שהפכה לברונית פון
עשקלש ממנו. הברון ברנרד גם אימץ את בן אחותו
דניאל דניס בן ולנטין גינתר, שהפך במרוצת הזמן
לברון פון עשקלש מוינה.

הברונית מריה אנה ססיליה עשקלש התנצרה והשם
ברנרדין נוסף לשמה. היא התחתנה עם הפילדמרשל
פרנץ אמיל לורנץ העערמן (HEERMAN), הרוזן
הקיסרי פון ווימפפן (WIMPFEN) ונולדו להם
ארבעה ילדים:

• היינריך וימפפן 1827-1896 קונסול כללי;

• קולונל אלפונס וימפפן 1828-1866;

• ויקטור וימפפן 1834-1897;

• מריה וימפפן 1842-1918, שנישאה לברון

פרידריך גאגרן (GAGERN).

הברון דניאל דניס פון עשקלש נשא לאשה את
הברונית אמילי בת קארל ברטנו סימרולי
(BRETANO CIMAROLLI) מוינה ונולדו
להם שש בנות:

• הלנה מריה 1837-1899, נישאה לברון הגנרל
לודביג פון גאבלנץ (von GABLENZ);

• מטילדה קטרינה 1839-1857, נישאה לשגריר
הצרפתי המרקוז יוסף דה קדואן (de CADOINE)
דה גבריאק ונפטרה זמן קצר לאחר נישואיה;

• אמיליה מריה 1841-1917, נישאה לברון
תיאודור פון ראול;

• מלבינה הנרייטה 1842-1899, נישאה לגנרל
גיימס נייט ריטר פון ברטלינג (BRETILING) מגרץ;

• ברנרדינה סרפינה 1845-1879, נישאה למרקוז
ג'ובאני היפוליט דה צ'סקי (de CESCHI) מוינה;

• מריה פלורה ססיליה 1849-1930, נישאה לרוזן
וילהלם סרצ'יני דה בלפורט (SARACINI de BELFORT)
מוינה.

הרב גבריאל עשקלש ליואי (ESKELES LIWAI) 1655-1710
היה מהרבנים הגדולים בתקופתו,
ששירת בקהילות קראקוב, אולקוס (Olkusz), פראג,
מיינץ ורישא (Rzeszow), צאצא של משפחת ליואי
המפורסמת.

אביו היה ר' יהודה עשקלש ליואי 1593-1653
מקראקוב, בנו של ר' חיים ליואי-1650 מקראקוב
(וקראסנה בת גבריאל מקראקוב), בנו של ר' סיני
ליואי-1607 מפראג וקלן, אחי המהר"ל מפראג, (וחנה
אנוך ווסלס), בנו של ר' בצלאל ליואי 1485-1560
מפראג וורמס (ובתו של חיים אישנהיימר), בנו של ר'
חיים ליואי-1522 מפראג (ופייגל), בנו של ר' בצלאל
ליואי 1425-1500, בנו של ר' יהודה ליואי הזקן
1395-1470 מפוזן ופראג, בנו של ר' בצלאל בן יעקב
ליואי 1365-1440 – שושלת רבנים מן השורה
הראשונה.

הרב גבריאל בן יהודה עשקלש ליואי נשא לאשה את
בת ר' יששכר דב בער השל ולהם שלושה בנים ושלוש
בנות:

• ר' יששכר דב בער עשקלש 1691-1753 מקרמס
(Krems), פרוסטיץ (Prostitz), מיינץ, וינה,
ניקלסבורג;

• ר' יהודה אריה לייב עשקלש 1692-1710
מקראקוב;

• ר' יעקב חיים עשקלש-1762 מפירת (Fuerth),
וינה ושטמפן (Stampfen);

• רוזה עשקלש, נישאה לר' פינחס בן משה
קצנעלנבורגן אב"ד לייפניק (Leipnik), וולרשטיין;

• ביילה רבקה עשקלש 1702-1759, נישאה
לר'אהרן יחזקאל בן משה לבור, אב"ד קראקוב, טריר,
וועסטהופן;

• טובה עשקלש, נישאה לר' יצחק בן שלמה
סלומון הלוי מפרושל.

כולם הולידו בנים ובנות ושמותיהם מתועדים היטב.

ר' יששכר דב בער עשקלש התחתן פעמיים. בזיווג
ראשון נשא את מרת רבקה חוה בת שמשון ורטשהימר
1691-1749 מוינה, ונולדה להם בת, מרגרטה עשקלש
1741-1772. בזיווג שני נשא את חנה בת זאב וולף
וורטהימר 1729-1774 אחיינית של אשתו הראשונה,
וממנה היו לו שלושה ילדים:

• אסתר עשקלש שנפטרה בגיל שנתיים;

• לאה ליאונור עשקלש 1752-1812 שנישאה
למאיר פליס (FLIES) מברלין ווינה, ולאחר מותו

ד"ר יהודה קלוזנר הוא מהנדס אורחי עם MA, CE, BSc, מהטכניון חיפה, ו-PhD מאוני' פרינסטון (Princeton Univ.). הוא שימש כפרופסור להנדסה אזרחית באוני' ויין בדטרויט (Wayne State Univ., Detroit) ובמכון לחקר הגנג בבאר-שבע. מאז שנת 1970 הוא עבד כמהנדס בניין בכיר ויועץ בחברות לתכנון מפעלים תעשייתיים של תעשיות כימיות ותעשיות תהליכים. התמחותו היא בעבודות קרקע וביסוס. פרסם מאמרים מקצועיים רבים וכן ספר על מכניקת הרצף של קרקעות (Continuum Mechanics of Soils). בשנת 1982 התחיל להתעניין בגניאלוגיה המשפחתית שלו וכיום מסד הנתונים שברשותו כולל מספר משפחות ומשפחות רבניות. הוא פרסם מספר מאמרים גם בגניאלוגיה.

דואר אלקטרוני: yklaus@netvision.net.il
טלפון: 08-6423-625

לא עברו שני דורות אחרי הרב והאב"ד יששכר דוב בער עשקלש, וכל הענף המשפחתי שלו התנצר וזכות אבות של דורות של רבנים לא עמדה להם.

יש לציין, כמובן, שהענפים הרבים האחרים של משפחת עשקלש המכובדת (בכל האיותים: עסקלס, אשכולות, אשכולי, וכו') יחד עם כל המשפחות הגלוות, נשארנו נאמנים לצור מחצבתם.

ביבליוגרפיה

אשכולות, ז'. תולדות משפחת אסקלס-אשכולות. חיפה, 1995.
איוזנטאט, י"ט. דעת קדושים. פטרבורג, 1897-98.
פרידמן, נ"צ. אוצר הרבנים. בני ברק, 1975.

הכנס הבינלאומי השלישי בנושא המחקר היהודי-ספרדי

סלוניקי, 17-18 באוקטובר 2004

יוסף קובו

ישראל. הכנס נפתח על ידי מר דוד שאלתיאל, נשיא הקהילה היהודית וד"ר רינה מולכו.

גל-עד לזכר רב אוכלוסיית סלוניקי שנרצחה המחנות ההשמדה במלחמת העולם השנייה

רשימת המרצים כללה אחדים מהחוקרים הבולטים ביותר בתחום התרבות הספרדית והיהודית-ספרדית – מארצות הברית, ספרד, בולגריה, שוויצריה, איטליה וצרפת, וכן וקבוצה גדולה מישראל, שכללה פרופסורים מהאוניברסיטאות בירושלים, תל אביב ובאר שבע. התקיימו לא פחות משבע עשרה הרצאות, שחשפו היבטים שונים מן העבר המפואר של הקהילה היהודית בסלוניקי. מאחר שתוכן ההרצאות עשוי

הכנס הבינלאומי בסלוניקי, שנמשך יומיים, עסק בחיים החברתיים והתרבותיים בסלוניקי כפי שהם משתקפים בטקסטים יהודים-ספרדיים. קיום הכנס הוכיח את יכולתה של הקהילה היהודית של סלוניקי לארגן אירוע חשוב כזה, על אף גודלה הצנוע של הקהילה, המונה בערך 900 אנשים. הכנס אף שימש עדות לכך שעדיין חיה וקיימת הרוח הדינמית של הקהילה העתיקה של "ירושלים דבלקן".

לאחר גירוש ספרד ב-1492 וההתנצרות הכפויה של יהודי פורטוגל ב-1497, הפכה הקהילה היהודית בסלוניקי, בת יותר מאלפיים שנה, לקהילה הגדולה והחשובה ביותר בעולם בתקופה ההיא. בזמן הכיבוש הגרמני נשלחה כמעט כל הקהילה, שמנתה מעל ל-46,000 יהודים, למחנות ההשמדה במזרח אירופה. לאחר המלחמה, שרדו 1950 יהודים ומחציתם עלו לישראל. הקהילה של היום, שכמעט כולה ספרדים, מורכבת ממספר קטן של ניצולים וילדיהם.

הכנס התקיים ב"מרכז ההיסטורי של סלוניקי" (Thessaloniky History Center), בהדרכתה הנמרצת של ההיסטוריונית רינה מולכו (Rena Molho), מרצה באוניברסיטה של אתונה (Athens Panteion University) וחברה במועצת התרבות של הקהילה המקומית, ובחסות משרד החינוך והדת של יוון, מכון סרוונטס שבספרד ושגרירות

להשתרע על עמוזים רבים, אנסה להקדיש רק מספר משפטים לנושאים העיקריים של כל הרצאה.

הכנס נפתח, כפי שאכן ראוי, בסקירה היסטורית על שפת הלדינו, במסגרת הרצאתה המעניינת של גב' לאורה מינרוויני (Ms. Laura Minervini) מאוניברסיטת Federico II Napoli. גב' מינרוויני סקרה את התפתחות השפה הזאת, שהתחילה במאה ה-16, שלושה דורות לאחר גירוש ספרד, ושמרה עדיין על כמה מהניבים האופייניים לשפת הלדינו באזורים השונים של ספרד.

ג'ורג' בוסונג (George Bossong) מאוניברסיטת ציריך עמד על ההשפעות של שפות אחרות על שפת הלדינו המקומית – השפעות של עברית, איטלקית, צרפתית וכן תורכית, שהיא עצמה הושפעה מפרסית וערבית.

בהרצאתה של עליזה ג'יניו מהמחלקה להיסטוריה של אוניברסיטת תל אביב למדנו על היחס החשדני (כפי שמתברר מהשו"ת) של הרב יוסף בן דוד (-1505/1581) כלפי המתנצרים הפורטוגזים, שדבקו בדתם הנוצרית ואחדים מהם אף חזרו לפורטוגל.

אלנה רומרו (Elena Romero) מהמחלקה ללימודים עבריים וספרדיים (Hebraic and Sephardic Studies) במכון לפילולוגיה של המועצה העליונה למחקר מדעי (Researches Superior Council for Scientific Institute of Philology of the) במדריד הציגה דוגמות טיפוסיות אחדות לדרך שבה הספרות של יהודי סלוניקי משקפת, בהומור ובסקראזם, את אכזבתם מהתמיכה שהעניקו לתורכים בזמן המרד היווני נגד התורכים בשנת 1021. יהודי סלוניקי קיוו לשפר על ידי תמיכתם בתורכיה את מצבם הכלכלי, אך הדבר לא עלה בידם.

אנה אנגלופולוס (Anna Angelopoulos) מהסורבון החדשה (Nouvelle Sorbonne) בפריס הרצתה בשפה היוונית והביאה מספר דוגמות לסיפורי המעשיות הקסומים ולבדיחות היהודיות שהיו נפוצות בין יהודי סלוניקי.

תמר אלכסנדר מאוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע הדגישה את הפערים בתכנים ובסגנון של הנרטיב המקומי שנמסר בעל פה – בעקבות ההבדלים החברתיים והכלכליים שבין יהודי המקום.

אליעזר פאפו מ"מרכז משה דוד גאון לתרבות הלאדינו" באוניברסיטת בן גוריון הצליח להקסים את הקהל בפרודיה בלדינו על ההגדה של פסח, שיצאה לאור בסלוניקי ב-1936.

דורה מינצ'בה (Dora Mincheva) מאוניברסיטת סופיה, בולגריה, הקדישה את הרצאתה לתדמית השלילית של המקדונים – כולל תושבי סלוניקי – בעיני הבולגרים, ולעומת זאת התדמית השלילית של הבולגרים בעיני המקדונים.

הילרי פומרוי (Hilary Pomeroy) מ-London University College הדגימה, בעזרת קטעים מוזיקליים, את התפתחות הסגנון של בלדות ספרדיות שונות. קטעים מוזיקליים אלה היוו שינוי מרענן בתוך האווירה האקדמית הרצינית של הכנס. כזו היתה גם הרצאתו של סמואל ג' ארמיסטד (Samuel G. Armistead) מאוניברסיטת קליפורניה, שדיווח על התוצאות של מחקר שנערך לאחרונה על הספרות שבעל פה של היהודים דוברי הספרדית החיים בלוס אנג'לס.

דב כהן, סגן המנהל של מכון בן צבי בירושלים שרטט תמונה כרונולוגית מפורטת ומעניינת על הספרים שיוצאים לאור בסלוניקי בשפת הלאדינו. בהרצאתו המאירת והמודגמת היטב, הוא הראה כי מספר הספרים מסוג זה המתפרסמים בסלוניקי גדול בהשוואה לקהילות אחרות כגון איסטנבול, סמירנה, סופיה, וינה וירושלים.

במסגרת ניתוח היבטים השונים של ספרות הלדינו, דיברה ג'ולי סקולניק (Julie Scolnic) ממדריד על השפעת הספרות המודרנית על הספרות היהודית בסלוניקי, כפי שהיא משתקפת בפרסומי הספרים היהודים-ספרדים המכילים תרגומים של ספרות בלשית.

איזו אברם (Izo Abram) מהמרכז הלאומי למחקר מדעי (Centre National de Recherches Scientifiques) בפריס היה המרצה הראשון שהזכיר את כתב חצי קולמוס (*solitreo*) שהיה בשימוש היהודים הספרדים. בארכיון של סלוניקי הוא בדק את המכתבים הכתובים בכתב זה מאז כיבוש העיר על ידי הצבא היווני בשנת 1912, ומצא בהם מילים איטלקיות רבות. לדעתו, מילים איטלקיות אלה הן הוכחה היסטורית נוספת לקשרי המסחר ההדוקים בין היהודים המקומיים ויהודי ונציה וליבורנו באיטליה.

יעקב חסן (Jacob Hassan) מהמכון לפילולוגיה (Instituto de filologia) במדריד, אחד מבני הסמכא החשובים ביותר בתחום שפת הלאדינו לא יכול להשתתף בכנס, ואחיינו קרא את הרצאתו המעניינת על *Purim coplas* (פזמוני פורים) בסלוניקי.

המרצה האחרונה בכנס היתה פלומה דיאס-מאס (Paloma Diaz-Mas) מהמועצה העליונה למחקרים מדעיים (Consejo Superior de Investigaciones)

במידה מספקת. דבר זה מנע השתתפות גדולה יותר של יהודי התפוצות, שלא רק שהיו נהנים מהכנס עצמו, אלא שיכלו, באמצעות המרצים הדגולים הרבים, להגיע לתובנה חדשה בנושא תרבות ספרד וההיבטים השונים של החיים והתרבות של יהודי "ירושלים דבלקן".

יוסף קובו, יליד סופיה, בולגריה (B.A במדעי המדינה ועיתונאות ו-M.A במשפט בינלאומי מהאוניברסיטה העברית) עלה לארץ ישראל בשנת 1944, אחרי שנתיים במחנה עבודת כפייה בזמן מלחמת העולם השנייה. אחרי הקמת המדינה ושירות בצה"ל, הוא נשלח על-ידי הסוכנות היהודית לדרום אמריקה כדי לסייע ליהודים צעירים לעלות לארץ. הוא הקדיש את הקריירה שלו לקידום מערכות הכשרה טכנולוגית ישראלית בארצות דוברות ספרדית ופורטוגזית. אחרי פרישתו לגימלאות, הוא למד ספרות לדינו באוניברסיטת בר-אילן. ספרו על תולדות יהודי רוסצ'וק, בולגריה יצא לאור בשנת 2002.

(Cientificas) במדריד, סמכות ידועה בחקר תרבות ספרד. היא דיברה על הביטויים הלשוניים מהמאה ה-16 ברומנסו הספרדי בסלוניקי, וכן על התפקיד החשוב של מנגוס פידאל (Menendes Pidal), שנמשך לתרבות הספרדית לאחר ביקור בסלוניקי והצליח לעורר עניין רב בתרבות הספרדית בתחילת המאה העשרים. הוא אף הציע לנקוט צעדים כדי להביא לקשרים הדוקים יותר בין ספרד והיהודים הספרדים.

הסקירה הנ"ל לא תהיה שלמה אם לא אזכיר את שני הסיוורים המעניינים בעיר, שאורגנו על ידי רינה מולכו למען באי הכנס. סיוורים אלה הדגמו בצורה מוחשית את ההשתתפות והתרומה העצומה של יהודי סלוניקי, לפני השואה, בתחום הכלכלי והתרבותי של העיר.

ה"תלונה" היחידה שיש לי לגבי הכנס הבינלאומי הזה, שאורגן בצורה כה טובה – היא שהכנס לא פורסם

רשימות מהספרייה

הרשימה קסו

מתורגם מאנגלית

בקרום נערוך רשימה מסודרת של אוסף עצי המשפחה שבית הספרים ונפרסם אותה.

ספרים

הראל, ירון. הספרות התורנית של חכמי ארם צובה. מכון בן-צבי ומרכז מורשת אר"ץ. ירושלים, 2002. 420 ע'. מאויר. (הקדמה נרחבת בעברית ואנגלית).

זוהר, צבי. דרמה חברתית תרבותית בחלב המנדטורית. מרכז דינור, ירושלים, תשס"ב. 143 ע'. מסמכים. (צרפית ועברית).

בן ששון, מנחם. צמיחת הקהילה היהודית בארצות האיסלאם. קירון, 1057-800. ירושלים, מגנס, 1996. 584 ע'. ביבליוגרפיה.

Guide to Jewish Genealogy (מדריך לגניאלוגיה יהודית). עורכים סליאן אמדור-זק וגארי מוקוטוף. ברגנפילד, ניו ג'רזי, אבותינו, 2004. 608 ע'. מאויר. מפות.

בגיליון הקודם של *שרשרת הדורות* (פברואר 2005) בסקירה על עבודתם של הרולד ומרים לוואין רישומי גישואין מבית הכנסת הגדול בלונדון" 1791-1885, טעיתי בקביעתי כי המחברים שילבו בספרם את עבודתה של Angela Shire. למעשה, כל הנתונים נלקחו מהמיקרופילמים של המורמונים (LDS) הנמצאים בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי. אני מתנצלת על שלא בדקתי היטב את העובדות.

הערות כלליות

בספרייה קיימים מספר אילנות יוחסין של משפחות, שנתרמו לחברה הגניאלוגית הישראלית במשך עשרים שנות קיומה. אחדים מהם נרחבים ביותר, אחדים רק עמוד או שניים, כתובים בכתב יד. עצי משפחה כלולים גם ברבים מהספרים המתארים את תולדות המשפחות השונות. בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי הראה עניין באוסף עצי המשפחה שלנו, שאינם כלולים בספרי תולדות משפחה. ברשותם אוסף של עצי משפחה מסודרים לפי אלפבית וממוספרים, והם שמחו לקבל מאיתנו את 27 עצי המשפחה הגדולים. אנו מקווים להוסיף מדי פעם פריטים חדשים.

אנגלרד, שלמה. לתולדות חקר היותסין בישראל. מאמרי חקר וביקורת בגניאלוגיה של משפחות רבנים בישראל. ירושלים, מכון צפונות יוחסין, תשס"ד. ע' 43.

חוברת זו היא אוסף מאמרים בעברית, חוץ ממאמר מאת ניל רוזנשטיין: *England's Articles on Questions in Rabbinic Genealogy*, שפורסם באבותינו כרך 12, מס' 1, אביב 1996.

דשן, שלמה. ר' שמעון כהן מפרנקפורט; רקעו העדתי וחיו בשנות השואה. ירושלים, מוסד ביאליק, 2003. ע' 92.

רשימת צאצאי יצחק-אייזק ושיינע-חיה בן טובים. ישראל, 1999. ע' 10.

Rosenstein, Neil. *The Lurie Legacy; The House of Davidic Royal Descent*. אבותינו. 2004. ע' 389. מאויר. מפתח. לוחות גניאלוגיים. (מורשת משפחת לוריא; המוצא מבית דוד).

בספר הקדמה מאת רענן לוריא ופתח דבר מאת הרב ר' ישראל מאיר לאו. ההנחה הבסיסית היא שמשפחת לוריא היא "אילן היוחסין הארוך ביותר בתרבות המערבית". זוהי הוצאה מהודרת בפורמט גדול, ידידותי לקורא. הוצאה זו היא אולי הטובה ביותר בין הספרים על תולדות משפחות, מבחינת הצורה והתיעוד, עד כמה שאני יכולה לקבוע. יש צורך בבדיקה מקיפה יותר על ידי גניאלוגים מומחים כדי לנתח את כל החומר המוגש כאן. הספר מכיל עצי משפחה, מכתבים, תצלומים, כתבי יד, ומפתח.

בשן, אליעזר. משפחת טאראגאנו: דיפלומטים יהודים בדרדנלים 1699-1817. ירושלים, מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל. 1999. ע' 172. ביבליוגרפיה.

כהן-טאוויל, אברהם. יהדות חלב בראי הדורות. על ההיסטוריה החברתית-תרבותית של יהדות חלב (ארם-צובה). תל אביב, המרכז העולמי למורשת יהדות חלב, 1993. ע' 90. איורים.

עץ חיים. שורשי משפחת חיימוף וענפיה בבוכרה ובירושלים. ליקטה וכתבה אריאלה חיימוף. ערכה אורית יוסיאן (חיימוף). ירושלים, 2004. ע' 176. איורים.

אתרי אינטרנט

<http://www.centropa.org> סנטרופה הוא פרויקט יהודי להיסטוריה בעל-פה, שהחל לאחרונה בתורכיה. היוזמים הם המרכז למחקר התרבות הספרדית תורכית-עות'מנית שבסיסו באיסטנבול והמרכז למחקר ותיעוד במרכז אירופה, שבסיסו בווינה, Centropa. מטרתם היא להקים "ארכיון אינטרנט" שיכיל ראיונות ותצלומים ישנים הקשורים לתרבות היהודית בתורכיה.

העותק נתרם לספרייה באדיבות חברנו יצחק כרם שכתב את הפרק על יוון. חברי ה"ג' אחרים שהשתתפו בעבודה זו הם מטילדה טג'ר שכתבה את הפרק על בולגריה, לן יודאיקן שכתב את הפרק על אירלנד, פרופ' דניאל וגנר שכתב את הפרק על סוריה ושולם ברוזנשטיין שכתב את הפרק על ישראל.

זוהי עבודה אנציקלופדית המשקפת אהבה והקפדה מרבית. היא מורכבת מארבעה חלקים: (1) היסודות של מחקר גניאלוגי יהודי (חלק זה יכול להיות פרסום עצמאי נפרד); (2) חלק מרכזי הכולל את הנושאים מחקר השואה, האינטרנט, גניאלוגיה רבנית, מחקר בתי עלמין; (3) מחקר ארצות הברית; (4) מחקר ארץ המוצא של המשפחה. הנספחים מוקדשים למערכות אלפבית, שכירת גניאלוגים מקצועיים, דברי תודה וכו'. רוב הפרקים כוללים ביבליוגרפיות וכתובות. "רשימת המזמינים מראש" מזכירה לנו את "רשימות הפרנומטרנטן" שבספרים שהופיעו בעבר וכיום הם מקורות גניאלוגיים ממדרגה ראשונה. הדבר היחיד שחסר הוא מפתח מקיף, אם כי תוכן העניינים מפורט ביותר.

דובנוב, ש'. תולדות היהודים ברוסיה ופולין; מהתקופה העתיקה עד ימינו (1915). (אנגלית) מתורגם מרוסית בידי י' פרידלנדר. אבותינו, 2000. ע' 603. מפתח. ביבליוגרפיה.

ספר זה יצא לאור לראשונה ב-1918, והוצאת אבותינו חידשה אותו, על בסיס הטקסט המקורי. מהדורה זו קלה לקריאה והמפתח מקיף וקל לשימוש. המקומות מצוינים בפירוט, וניתן לראות "מיני היסטוריה" של המקום במבט אחד.

שור, נתן. ירושלים בספרות הנוסעים ועולי הרגל הנוצריים. ביבליוגרפיה נושאית, 1917-1300. ירושלים, אריאל, 1980. ע' 151. מפתח. (אנגלית, עם הקדמה נרחבת בעברית).

Meyers, Allen. *The Jewish Community of West Philadelphia; Images of America*. ארצות הברית, דפוס ארקדיה, 2001. ע' 128. תצלומים. (הקהילה היהודית במערב פילדלפיה; תמונות מאמריקה).

חוברת מאוירת זו הוענקה לנו על ידי חברנו שלום ברוזנשטיין שמוצאו מפילדלפיה. זו אינה עבודה מדעית, אך היא נותנת לנו תמונה מהימנה של חיי היהודים בעיר אמריקנית גדולה, באמצעות תמונות רבות ומינימום של טקסט. המחבר מציין את תמצית המטרה "... צילום מהיר בלבד, שמאמת את קיום החיים היהודיים במערב פילדלפיה במאה העשרים, בשבע השכונות המיוחדות שהיוו את הבית לאלפי יהודים".

17 וה-18, שנהרסו בשואה. ניתן לראות את התערוכה
באתר
www.zchor.org/verbin/verbin.htm

האתר המעודכן של הארכיון הציוני המרכזי
www.zionistarchives.org.il

באתר
[www.weizmann.ac.il/wagner/ZdunskaWola/](http://www.weizmann.ac.il/wagner/ZdunskaWola/Contents.htm)
Family Finder קיים לגבי
Zdunska המעוניינים לחקור את זדונסקה וולה (Zdunska
Wola). באדיבות חבר חג"י פרופ' דניאל וגנר, יושב
ראש ארגון התושבים לשעבר של זדונסקה וולה.

הרייט קסו היא ספרנית למדיה, ספריית בלומפילד,
האוניברסיטה העברית, הר הצופים, ירושלים. כמו כן
היא הספרנית של החברה הגנאלוגית הישראלית,
בהתנדבות.

במאמר בג'רוסלם פוסט מ-25 בפברואר 2005 נמסר
כי גוף זה החל את פעולתו ב-1999 כאשר אדוארד
סרוטה (Edward Serotta), צלם וסופר, ייסד וניהל
את האתר. הרעיון עלה על דעתו לאחר שהכין קטע על
יהדות רומניה, במסגרת התוכנית *Nightline*. הוא
הבין כי נעשה מעט מאוד כדי לתעד את חיי היהודים
שנשארו במרכז אירופה ובמזרחה לאחר השואה.
הפרוייקט מנסה לשמר חיים אלה בעזרת צילומים,
ראיונות ומזכרות. כיום מתבצעת הפעילות ב-13
ארצות והסיפורים נאספים לפני שיאבדו.

משרד הביטחון מקיים אתר אינטרנט שבו אפשר לאתר
את קברות חללי צה"ל. החיפוש באתר נותן לא רק את
המקום המדויק של הקבר אלא גם מפת הדרך משער
בית העלמין הצבאי עד לחלקת הקבר:
www.izkor.gov.il/izkor80.htm

במכללת אורט בקמפוס גבעת רם של האוניברסיטה
העברית מתקיימת התערוכה המתמדת של משה ורבין,
שבנה את דגמי בתי הכנסת מעץ בפולין, מהמאות ה-

ספרים

Tahan, Ilana. Memorial Volumes to Jewish Communities Destroyed in the Holocaust.

The British Library. London, 2004.

טהאן אילנה. ספרי זיכרון לקהילות יהודיות שהושמדו בשואה

שלום ברונשטיין

שלום – שנגזר עליו למות רק בגלל מוצאו, מורשתו
ואמונתו. ביבליוגרפיה זו עצמה היא מצבת זיכרון
לחיהם ולתקוותיהם.

אני משתאה איך ניתן לומר כל כך הרבה במילים כל
כך מעטות. גב' טהאן, האוצרת של המדור Hebraica
בספרייה הבריטית, מסבירה באומנות בהקדמה מהו
"ספר זיכור". היא מבחינה בין שלושה סוגים: ספרים
שנכתבו על ידי קבוצות ניצולים וחברי הארגונים של
יוצאי מקום מסוים (*Landsmanschaftn*), ספרים
שנכתבו על ידי חוקרים עצמאיים, לרוב ילידי
העירות, שלקחו על עצמם את המשימה לרשום את
סיפור הקהילה היהודית של העירה בזמן המלחמה
ולפניה, והסוג השלישי, שאינו כלול בביבליוגרפיה –

ספר זה, בן תשעים העמודים, הוא ביבליוגרפיה של
אוסף ספרי ה"זיכור" שבספרייה הבריטית (British
Library). אולם לאמיתו של דבר זוהי הרבה יותר
מאשר רשימת ספרים, שאפשר היה בקלות להעלותה
לאינטרנט. ההיסטוריון הידוע, סר מרטין גילברט (Sir
Martin Gilbert) מדבר על כך בהקדמתו, המסתיימת
במסר המכוון לכולנו: "אפילו בקריאת הביבליוגרפיה
בלבד – אף לפני שמתמקדים באחד מהכרכים במיוחד,
אנו חשים את הגיוון העצום של חיי היהודים לפני
השואה ואת היקף ההרס לפני שהגיע יום השחרור –
מאוחר מדי כדי להציל את הרבבות הרבות של אלה
שסיפוריהם מסופרים בתוך הספרים, אך לא מאוחר
מדי לגבי אלה, שהונעו אחרי המלחמה על ידי השאיפה
העזה לרשום ולהשאיר ציון וזכר לדברים שקרו לעם

ומקורות. חלוקה זו מועילה, שכן אף אחד מן הכרכים אינו 'נופל בין הסדקים'. סדרה של ארבעה נספחים מחלקת את הספרים הנדונים לפי קריטריונים נוספים – 'הקהילה לפי המקום הנוכחי', 'ספרי זיכרון לפי השפה שבה פורסמו', 'ספרי זיכרון לפי שנת הפרסום' ו'ספרי זיכרון לפי ארץ הפרסום'. נוסף גם מפתח של המחברים, העורכים והמתרגמים, וכן של שמות המקומות והאיוותים השונים. נראה שלא נשמט שום פרט העשוי לעזור לחוקר. אחד השמות נראה לי מוכר, וכאשר בדקתי נוכחתי לדעת שהוא חיבר לא פחות מארבעה עשר ספרי זיכור.

בספר ישנה גם סדרה של צילומים מרגשים של החיים באירופה שלפני המלחמה, הכוללים כיתות בית ספר, קבוצת חזנים מוילנה ובני משפחות שונות עם ציון גורלם. בין צילומי בית הספר נמצא גם צילום הפנים המחייכות של חמשת הנינים של ברהרד ופרדריקה סאלוס – ונאמר לנו כי רק אחד מהם שרד.

מאחר שהספר דן רק בספרי זיכור הנמצאים בספרייה הבריטית, הוא אינו מקיף וברור שהאוסף שבלונדון אינו כה נרחב כמו זה שב"יד ושם" או במוזיאון השואה שבווינגטון, ארצות הברית. אך זהו ספר שלכל אורכו מקיף כי הוא נוצר באהבה ובמסירות. הוא לא יהיה רב מכר, אפילו בתוך קהל היעד המצומצם שלו. בכל זאת, זהו כלי עזר מצוי, שאינו מוגבל למשתמשי הספרייה הבריטית בלונדון בלבד. בסיום אחדים מהפרקים, מובאים פסוקי תנ"ך מתאימים, בעברית ובאנגלית. הספר מסתיים, כראוי, בפסוק מספר יהושע, ד' ז': "לזכרון לבני ישראל עד-עולם."

ספרים המוקדשים לזכר קהילות יהודיות שונות בגרמניה. ספרים חשובים אלה התחילו להופיע לפני כעשרים שנה, והם מסתמכים בעיקר על מקורות ארכיוניים וכתובים גרמניים. רובם מכילים גם צילומים רבים, המתארים את תפקיד היהודים המקומיים בחיי העיר, ורשומים בהם שמות יהודי העיר שנספו בשואה. המחברת מציינת, "מאחר שספרים אלה חסרים את היסודות האופייניים המצויים בשני הסוגים הקודמים [ספרי זיכור רגילים], קבוצה זו אינה מיוצגת בביבליוגרפיה."

קושי עיקרי לגבי כל אלה המשתמשים במחקרם בספרי זיכור הוא הזיהוי המדויק של שם המקום. שם אחד יכול לשמש לכמה מקומות, ויש מקומות הידועים ביותר משם אחד. כל ערך בספר מכיל מידע רב, ומספק (1) את השם הנוכחי כפי שמופיע בהוצאה החדשה (2002) של הספר *Where Once We Walked*, אנציקלופדיה יודאיקה או מקור אחר; (2) שמות שונים של העיר או איוותים שונים של השם; (3) המקום הגיאוגרפי והסמיכות לשתי עיירות או שני כפרים; (4) שם המדינה שבה נמצא המקום כיום; (5) כותר ספר הזיכור מודפס בשפה המקורית; (6) שכתוב הכותר לאנגלית; (7) כותרים נוספים; (8) שם המחבר; (9) מקום ותאריך של ההוצאה; (10) השפה שבה כתוב הספר; (11) מספר העמודים וגודל הספר; (12) מקורות מידע נוספים על העיירה ולבסוף (13) מקום המדף בספרייה הבריטית כדי לאפשר גישה נוחה לספר. כל ספר שברשימה מקבל חיים בזכות המידע העשיר שניתן לנו בשורות מעטות אלה.

הכרכים עצמם מחולקים גם הם לפי הסוגים שבהם מתמקדים ספרי הזיכור – מקום, מדינה ואזור,

אבני דרך בחקר קהילת ארם צובא - חלב אברהם צפדיה

גם באוניברסיטה העברית בירושלים הוקם מרכז לחקר יהדות ארם צובא וסביבתה, בראשותו של פרופ' יום-טוב עסיס. על הפרק: חקר משמעות ומוצא השמות של הקהילה, שעשוי לשפוך אור על הנושא גם מההיבט הגניאלוגי.

פרויקט חשוב ביותר של מרכז מורשת אר"ץ, מההיבט הגניאלוגי, הוא ריכוז ועריכה של "ספר הבריתות". בספר ירוכזו כל הפרטים והנתונים על המילות שנערכו

לילותם של מקורות המידע על קהילת ארם צובא (אר"ץ) מחד, והרצון העז להנציח ולתעד את ההיסטוריה של קהילה מיוחדת זו מאידך, העלתה את הצורך להיעזר באקדמיה לצורך זה. כך קמה מחלקה מיוחדת באוניברסיטת בר-אילן, בראשותו של פרופ' שויקה לחקר ההיסטוריה של קהילה זו בנושאים שונים. המחלקה הזאת עובדת בתיאום עם מרכז מורשת אר"ץ.

הכירו בגדולתה הרוחנית והתורנית אישים דגולים כמו הרמב"ם, ר' יוסף בר-יהודה, המשורר יהודה אלהרר ועוד.

דרמה חברתית-תרבותית בחלב המנדטורית, מאת צבי זוהר. ירושלים, מרכז דינור לחקר תולדות ישראל, תשס"ב.

ספר זה הוא תוצאה של מאמץ ליצור מסגרת לחקר יהדות ארם צובא וסביבתה באוניברסיטה העברית, והוא פרי שיתוף פעולה בין המרכז למורשת יהדות ארם צובא ומרכז דינור לחקר תולדות ישראל. הספר כולל מסמכים (עם שמות מחבריהם ושמות המושאים) וחילופי מידע מהתקופה שהחלה לנשוב רוח חדשה בחלב, עם הדירת השפעת המערב מאמצע המאה התשע עשרה ואילך. בתי הספר של "כל ישראל חברים" (אליאנס) ובתי הספר של המיסיון הביאו לחלב שפה חדשה, צרפתית, ומקצועות חדשים שחשפו את צעירי הקהילה להשפעות המודרניות. כרבע מהספר כולל קשר מכתבים בצרפתית. בספר גם תאור התמודדות הקהילה עם האתגרים החדשים שהוצבו בפני מנהיגיה והדרך בה המשיכו להנהיג אותה. אין ספק, שספר זה תורם להבנה מעמיקה יותר של התהליכים שפקדו את יהודי חלב, בדומה לקהילות ישראל אחרות שחוו אותם במקום או במאוחר, בעידן החדש.

בספינות של אש למערב: תמורות ביהדות סוריה בתקופת הרפורמות העות'מניות 1840-1880, מאת ירון הראל. ירושלים, מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשס"ג.

ספר זה בא למלא חלל, שנתהווה במשך שנים רבות בגלל חוסר התעניינות היסטורית בקרב ציבור יוצאי סוריה בארץ ובתפוצות. מטרת מחקר זה, המבוסס על עבודת שדה ארכיונית, היא לבחון את מכלול התמורות בחיי הקהילה היהודית בסוריה, הן לגבי יחסיהן הפנימיים והן החיצוניים. המידע שבספר הנו פסיפס של מקורות רבים ומגוונים: מקורות יהודיים, ערביים-נוצריים וערבים-מוסלמיים מקומיים, אירופיים, עיתונות ודיווחי שליחים.

ראשיתו של הספר בעלילת הדם בדמשק, וסיומו בקריסתה של הקהילה היהודית בעקבות שואה כלכלית. הנופך הדרמטי של תקופה זו נבע מהתעצמות המפגש בין מזרח למערב, שהביא לתמורות רבות בסדרי החברה והמשל באימפריה העות'מנית. השיא של תמורות אלו הוא תחילת תהליך ההגירה למערב ב"ספינות של אש" – ספינות הקיטור החדשות.

מחלב לאמריקה, מאת רוברט שירה. (אנגלית).

על ידי המוהלים ונרשמו בפנקסי הקהילה במאה ה-19. התוכן כתוב בחצי-קולמוס, מה שמחייב לתרגמו לעברית תקינה. החומר יפורסם במסגרת ספר ותקליטור במהלך שנה זו. את הספרים המוזכרים להלן ניתן להשיג במרכז מורשת אר"ץ.

יהדות חלב בראי הדורות, מאת אברהם כהן-טאויל, תל אביב, המרכז העולמי למורשת יהדות חלב, תשנ"ג.

ספר זה דן בהיסטוריה החברתית-תרבותית של יהדות חלב (ארם צובא) שבסוריה. אחת הסיבות שלא נכתבה היסטוריה כזו, היא בעיית המקורות: הקושי באיתור המקורות ובזיהויים. המקורות הקיימים הם פרקי מסעות של יהודים ולא יהודים, הקדמות ו"הסכמות" לספרים, כתובות על מצבות, ובעיקר ספרי שו"ת.

הקהילה היהודית בחלב היא עתיקה ביותר, והייתה הפעילה ביותר הן מבחינה כלכלית והן מבחינה רוחנית-תרבותית. על אף היותה קהילה קטנה יחסית, ניכר מאוד רישומה בחיי הרוח של יהדות המזרח. אברהם כהן-טאויל היה מחנך ומפקח על מורים, ועסק גם בחקר מורשת יהדות חלב. כתב היד לספרו נשאר מיותר כי המחבר נפטר בטרם הספיק להוציא אותו לאור. משה כהן, יושב ראש המרכז למורשת ארם-צובא, ערך והוציא את הספר לזכר מחברו.

הספר מתאר את חיי הקהילה, על מנהיגיה ומסורותיה. מוצגת כאן מלאכת מחשבת של שזירה היסטורית עם הווי עכשווי של קהילה יהודית, לאורך תקופה של למעלה מאלף שנים. הפסיפס התרבותי של יהודים שבאו לחיות בה במשך תקופה זו מהווה אולי את כור ההיתוך הראשון של קהילות יהודיות שבאו ממקומות שונים לדור בכפיפה אחת, והוא ממחיש את הדרך שבה הטביעו הקהילות חותמן זו על זו.

ספרי אר"ץ: הספרות התורנית של חכמי ארם צובה, מאת ירון הראל. מכון בן-צבי ומרכז מורשת אר"ץ. ירושלים תשנ"ז.

זוהי ביבליוגרפיה של כ-400 חיבורים של חכמי ארם-צובה, היא חלב. היא כוללת צילומים של שערי החיבורים, נושאי החיבורים ושמות המחברים, מתי חוברו הספרים והיכן הודפסו, וכן הקדמות והסכמות. פריסת חיבורים זו, ראשונה בסוגה, פותחת צוהר להכרת ההיסטוריה הדתית והתרבותית של קהילה עתיקת יומין זו.

במבוא לספר אנו מוצאים סקירה תמציתית על קורות קהילת חלב, משחר תולדותיה ועד לימים אלו. מיעוט התיעוד הקיים לגבי קהילה זו הופך כל מחקר וחיבור לאבן דרך בהיסטוריה של הקהילה, שעל אף צניעותה

77 ו-94, והיה חשוב לכתוב ספר זה בטרם ילכו לעולמן עדויות מהלכות אלו. הספר מפרט הן את הרקע ההיסטורי של המשפחות והן את קורותיהן באמריקה, במה עסקו וכיצד השתלבו בחיי הסביבה החדשה, בדומה למשפחות של מהגרים אחרים, מאיטליה, גרמניה, צרפת, אירלנד ואחרות. מבחינה גניאלוגית הספר מתאר בפירוט רב שמות, תאריכי לידה ועוד.

אברהם צפדיה הוא גימלאי של צה"ל. הוא עוסק בגניאלוגיה משנת 1978, וחבר בחברה הגניאלוגית הישראלית (חג"י) משנת 1992. הוא חוקר את משפחות צפדיה, דיין, בהואבה, מנג'ד וכן משפחות גולדפלם ודרגור. בחג"י משמש בתפקיד גזבר החברה.

From Aleppo to America: The Story of Two Families by Robert Chira. Rivercross Publ. New York 1994

זהו סיפורן של שתי משפחות בחלב, דואק ושירה (Dweck, Chira), שהיגרו לאמריקה והקימו בה ענפים רבים. הסיפור הוא אופייני לקבוצה לא גדולה של משפחות שעזבו את חלב לאחר מלחמת העולם הראשונה. על רקע המצב של יהדות חלב תחת השלטון העות'מני, החל המסע לצרפת, מקסיקו, קובה, קנדה, ולבסוף לארה"ב. מאלפים בודדים של מהגרים צמחו צאצאיהם לכדי 40.000 נפש, המתגוררים בניו יורק וסביבותיה.

הספר מתאר את תולדות שתי משפחות, שרק שבע נפשות מהמהגרים המקוריים עדיין בחיים, בגילים בין

האובססיה הגזענית של הנציונל-סוציאליסטים והשפעתה

על מחקר הגניאלוגיה היהודית בגרמניה

סיכום חלק שני מתוך הסדרה בת שלושה חלקים מאת ארנסט קלמן

שהופיע בכתב העת *Stammbaum* גיליון 26 חורף 2005

הרולד לואין

[*The Racist Obsession of the National socialists and its Impact on German-Jewish Genealogical Research* by Ernest Kallmann. *Stammbaum* Issue 25, Summer 2004.]

מתורגם מאנגלית

לאסוף את כל המסמכים הקשורים לאוכלוסייה היהודית וכן את פנקסי הרישום של הכנסיות. משרדו, שהעסיק 70 פקידים, נקרא "משרד מומחה למחקר הגזע" ושליחותו היתה לקבוע לגבי כל פקיד ממשלתי אם הוא ארי אמיתי או לא.

האחדת הגופים הפוליטיים (*Gleichschaltung*)

המגמה הכפייתית של הנאצים היתה לבנות תיק לכל אחד ואחד, במטרה לזהות קבוצה אתנית אחת מסוימת ובעקבות זאת להרכיב עץ משפחה של העם הגרמני, מהגזע הארי. בשנת 1933, גרמניה היתה עדיין פסיפס של מחוזות שמקורם היה בממלכות ובאחוזות הפיאודליות שהפכו, אחרי 1870, לקיסרות. המונח האחדה התייחס לתהליך של איחוד וקביעת התאמה בין היחידות הפוליטיות השונות, כך שכולם "ירקדו לפי אותה המנגינה." האחדת הגופים הפוליטיים חייבה כל פקיד להיות קשור, בצורה זו או אחרת, להיררכיה הנאצית. דבר זה הפך בעצם ל"מילת הצופן" לתהליך הוצאת היהודים מהמשרות הממשלתיות מאחר שהם לא יכלו להתאים עצמם לאידיאולוגיה הנאצית.

מקור המידע העיקרי למאמר זה הוא עבודת דוקטורט (Ph.D) של Diana Schulle שפורסמה כספר ב-2001.

אקים גרקה (Achim Gercke), גזען אנטישמי מוצהר, ייסד בשנת 1920 את "הארכיון לסטטיסטיקה גזענית מקצועית – משרד המידע הגרמני." ראשית עבודתו היתה הנפקת כרטיסיה שהכילה את כל המידע שנאסף על המוצא הגניאלוגי של פרופסורים באוניברסיטה (בעיקר יהודים). גרקה הצטרף בשנת 1926 למפלגה הנאצית וב-1931 ניסו הנאצים להגיע לכרטיסיה שלו, בעיקר כדי ליישב סכסוכים מפלגתיים מסוימים. הם הציעו לו או את ההזדמנות להפוך את החברה שלו ל"לשכת המידע של מנהיג המפלגה הלאומית." בשנת 1932, הכיל תיק הכרטיסיות 400,000 רישומים.

ב-7 באפריל 1933, ניסחו הנאצים את "החוק לתיקון השירות האזרחי" שחייב כל פקיד ממשלה לתעד את מוצאו ובכך להוכיח את טוהר הגזע שלו. גרקה הציע

היערכות הגניאלוגים

הגניאלוגים (האריים) היו להוטים להשיג הכרה ציבורית לתמיכתם בנאציזם-סוציאליזם בעזרת "גורמליוזיה" של כל הפעילויות גניאלוגיות. במרס 1935, הפכו כ-2000 חברות גניאלוגיות ומספר דומה של גניאלוגים פרטיים לחלק של "האיחוד הלאומי לגניאלוגיה ויוחסין". אולם, שתי החברות החשובות ביותר (של ברלין ושל לייפציג), נשארו מחוץ לאיחוד. עובדה זו סיכנה מאוחר יותר את עצם קיומן. בשנת 1934, קיבל גרקה את תפקיד הנשיא של איחוד פקידי הרישום הגרמנים, וכך היתה לו שליטה על רישום הנתונים החיוניים. מטרתו היתה להקים משרד (*Reichssippenamt*) מרכזי לרישום טוהר הגזע.

גישה לפנקסי הרישום של הכנסיות

לאחר הנהגת חוקי הגזע בשנת 1933 החלה נהירה של אזרחים לכנסיות כדי לבדוק את פנקסי הרישומים, עד כדי כך שהיה צורך להגביל את הכניסה. מטרתו של גרקה היתה להקים משרדים אתניים, בדרך כלל בקרבת הכנסיות. אם אי אפשר היה להרכיב צוותים מבין עובדי הכנסייה, אזי גניאלוגים מקצועיים היו אמורים להפעיל את המשרדים האלה.

לשכת הגזע וההתיישבות

(Rasse und Siedlungsamt)

בתחילת שנת 1931 יצר האס-אס (SS) את משרד הגזע וההתיישבות, כדי לבדוק את טוהר הגזע של חבריו ומשפחותיהם באמצעות הדרישה לאישור מוקדם של בקשות נישואין. קורט מאייר (Kurt Mayer), חבר מפלגה מאז 1923, הצטרף למשרד זה, וב-1934 נבחר לנשיא החברה הגניאלוגית *Der Herold* בברלין. אם כי הוא היה כנראה חף מפשע, פוטר גרקה ממשרתו ב-1935 בעוון הומוסקסואליות, מאחר ששמו נמצא בפנקס כתובות חשוד. לאחר מכן קיבל מאייר על עצמו את כל תפקידיו של גרקה.

יצירת ה-Reichssippenamt (משרד לקביעת

קרבת משפחה)

מהר מאוד התברר כי המטרה להקים כרטיסיה מרכזית לכל האָרים היתה שאפתנית מדי. בשנת 1936, המספר המשווער של פנקסי הרישום בכנסיות שהיה צורך לצלמם היה בין 350,000 ל-500,000 כרכים, שפירושו כ-200 מיליון תמונות. הדבר היה מחייב הפעלת 80 יחידות צילום במשך 20 שנה – ובשנת 1938 היו בנמצא רק שש יחידות כאלה, אחת לרישומים יהודיים, שלוש לרישומים אזרחיים באזורי הגבול ושתיים לפנקסי הכנסיות.

מעניינים במיוחד היו פנקסי הכנסיות מלפני שנת 1800 מפני שהם כללו רישומי הטבלות של יהודים שהתנצרו. מאחר שהנוצרים החדשים האלה אימצו שמות חדשים לאחר הטבלתם, הוסתר הקשר עם בני משפחתם וצאצאיהם האמינו, ברוב המקרים, שהם ארים טהורים.

אחרי קבלת חוקי הגזע בנירנברג, צצו מספר בעיות בסיסיות. החוק הראשון הפך את היהודים לחסרי זכויות אזרח, והיה צורך בחקיקה נפרדת בשבילם. החוק השני עסק ביחסי נישואין ויחסי מין, במטרה לשמר את טוהר הגזע. גרמני שאחד מאבותיו הרחוקים היה יהודי, נחשב לאָרי או לא ארי בהתאם למינו של האב הקדמון הזה ומספר הדורות ממנו, ובכך נקבע אם הוא זכאי לקבל אישור להתחתן עם בן הגזע הארי או לא.

ב-1937, החליט היטלר להתנגד להפיכת משרדי הרישום למשרדים אתניים. לבסוף, בנובמבר 1941, הוקם משרד ה-*Reichssippenamt*, ונקבע שמשרד הרישום ימשיך לרשום את נתוני כל התושבים, בעוד שהמשרדים האתניים יוגבלו לעריכת מחקר ושימור טוהר הגזע של המשפחות בעלות דם גרמני.

השפעת המלחמה על ה-Reichssippenamt

פעילות סדירה של המחלקה החדשה דרשה כמויות עצומות של נייר, שאספקתו היתה קשה בזמן המלחמה. הקשיים בפעילות המשרד הוגברו עוד על ידי הגיוס לצבא, דבר שהקטין בהרבה את מספר אנשי הצוות. בעיה נוספת היתה גידול האוכלוסייה הנתונה לבדיקה, בעקבות האיחוד עם אוסטריה ב-1938, כיבוש הסודטים בצ'כוסלובקיה ב-1939 וסיפוח השטחים הגרמנים לשעבר במערב פרוסיה.

אחרי ליל הבדולח החריים הגסטאפו את כל המסמכים היהודיים, חוץ מהמסמכים הדתיים המובהקים. כל הרישומים האזרחיים והמסמכים בעלי עניין גניאלוגי רוכזו בברלין ובוינה. מסמכים אלה אוחסנו בארכיון המרכזי ליהודי גרמניה במרכז הקהילה היהודית, ליד בית הכנסת החדש.

קורט מאייר הצליח לקבל תחת שליטתו את תיקי האיחוד הלאומי של יהודי גרמניה. בהנהלת הגסטאפו, גוף זה היה היחיד שטיפל בעזרה סוציאלית וסיוע להגירת יהודים, ומאוחר יותר גם בהרכבת רשימות המשלוחים לפי אזורי המגורים.

ביוני 1945 התאבד קורט מאייר יחד עם ילדיו, ואשתו שלחה יד בנפשה בתקופת היותה בבית הסוהר.

מריו מודיאנו (Mario Modiano) מאתונה מבקר את ספרה החדש של Laurence Abensur-Hazan, עורכת "עצי". ספרה נקרא Izmir - Evocation d'une Echelle du Levant. Saint-Cyr-sur-Loire, Alan Sutton, 2004 [איזמיר- העלאה זיכרונות מן המזרח].

אבן-צור ריכזה את כל הפרטים על חיי היהודים באיזמיר ודמויות בה כפי שהיא מצאה אותם בספרי מסעות רבים שנכתבו בעיקר במאה ה-19. היא גם הוסיפה פרטים על האנשים המוזכרים, שנמצאו בארכיון הדיפלומטי של צרפת.

לבסוף, כתבה קצרה על האוצר הבלום הנמצא בתיקים של אלה שביקשו לקבל את האזרחות הצרפתית. אבן צור מאיירת את דבריה בעץ משפחה שבנתה על סמך המסמכים שנמצאו בתיק של צ'ליבון אלגרנתי (Tchelibon Algranati), יהודי מאיזמיר, יליד 1878, שבא לתוניסיה לעבוד כמורה ושם התחתן עם אישה יהודיה מאלג'יריה, פורטונה פיטוסי Fortunee Fitoussi, ילידת שנת 1886.

מובא כאן מאמר על מפקד האוכלוסיה היהודית באלכסנדריה שנערך בפקודת משה מונטיפיורי ב-1840. המחבר הוא איב פדידה (Yves Fedida), ראה שרשרת הדורות, כרך 18 מס' 4) שגם נתן הרצאה בנושא זה בכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית שנערך בירושלים ביולי 2004.

ד"ר וידל צרפתי (Vidal Serfaty) מסכם בפרוטרוט כנס שנערך באוניברסיטת בר אילן במאי 2004, שנושאו היה "פאס וערים אחרות במרוקו – אלף שנות פעילות אינטלקטואלית". הנושאים הנדונים הם רבים, וכוללים את לימוד השפה העברית, מלאכת השירה בכתובות מצבות, השפה והספרות העממית, מחשבת ישראל והקבלה, היסטוריה וזמנים מודרניים, הלכות המגרב, ההיסטוריה של מרוקו לאחר גלות ספרד, המשפט העברי, הציונות והעלייה, חינוך, חברה ועיתונות, רבני מרוקו – מנהיגים ומחדשים, המוסיקה שבתפילה ובליטורגיקה. וידל צרפתי מסכם את היומיים העשירים בכנס מוצלח במיוחד.

מעייין, הביטאון של החברות הגניאלוגיות השוויצרית והמבורג, מספרים 71, 72 שנת 2004 גיליון 71

לשוויצריה של משפחות Beyerli, Bigard, Bollag, Dreifuss, Guggenheim, Meyer, Moos, Wyler.

המבורג

הספר של Ina S. Lorenz להיסטוריון הישראלי ברוך צבי אופיר (שנות חייו). צבי אופיר היה יליד המבורג. המחברת מתארת את תולדות חייו ומציינת את תרומתו החשובה ל"פנקס הקהילות בבוואריה" בהוצאת יד ושם ולמחקר על תולדות יהודי המבורג.

Michael Studemund-Halevy מצייר פן בלתי ידוע על דיוקנו של הרב דוד ליימדורפר (Leimdoerfer) 1922-1851 הרב ליימדורפר נולד בהליניק (Hlinik) בהונגריה והיה רב ראשי בהמבורג. מתוארות תולדות חייו בליווי תמונות.

שוויצריה

Raymond M. Jung מדווח על בית הכנסת בלוזן (Lausanne) שנבנה בסגנון ביזנטיני ונחנך בשנת 1910.

Peter Stein ממשיך את סקירתו על בתי קברות יהודיים והפעם על בית קברות כבריין (Breisach) שנקנה בשנת 1755. הוא מפרט את השמות על המצבות של 105 יהודים שנקברו בו מ-1787 ועד 1870 וליד כל שם שנת הפטירה ושמות 8 יהודים מבריין שנקברו בבית הקברות בזולצבורג (Sulzburg).

Daniel Teichmann ממשיך את רשימת הנישואים שערך נפתלי בן שמשון (אלזס 1707-1750). (המשך מס' 21)

Peter Stein מפרט מקורות חדשים שנתגלו על תולדות היהודים בשווייץ מהמאה ה-17 וה-18. לגניאלוגיה חשובים השמות של הנישואים מחוץ

המאמר מפרט על שבעה דורות של משפחת לנג (Lang) בשווייצריה מ-1758 ועל דרכי המחקר שבהן הוא נעזר.

Daniel Teichmann - רשימת הנישואים באלזס, 1707-1750, שערך נפתלי בן שמשון (המשך מס' 22).

המבורג

Hanne Lenz - זיכרונות משפחתיים על גוסטף גבריאל כהן 1830-1906.

גוסטף גבריאל כהן חי בהמבורג, בדרום אמריקה ובאנגליה והיה בין הציונים הראשונים. חתנו היה אוטו ורבורג.

Sylvia Steckmest - המשרתת האיטית של בטי היינה לבית גולדשמידט.

מדובר ב Jette Lichtwark הנזכרת בצוואה של סלומון היינה.

Michael Studemund-Halevy - על אנשים וספרים, חלק 1

Fernando David Abenatar Melo לפניו Alvares Melo הוא בן אנוסים פורטוגליים שהתיישב בשנת 1613 באמסטרדם, עבר להמבורג ב-1625 ונפטר בה ב-1632. במאמר פרטים על ספרי קודש שהוא הוציא והכתובת על מצבתו.

Jorun Poettering - סוכר עבור המבורג, הספרדים בהמבורג ומלחמתם על הזוהב הלבן. במאמר פרטים על הסוחרים

Manuel Cardoso de Milao, Pauli de Pina, Fam. Bravo, Fam. Casto, Benjamin Mussaphia, Daniel Habilho.

Michael Studemund-Halevy - בין הודו המערבית והמבורג איזק יוסף ומיכאל פרדו, חלק 8 ואחרון.

מתפרסמים כאן פרטים נוספים ותמונות על משפחת פרדו, שנשלחו למחבר בעקבות מאמריו על משפחה זו.

Michael Studemund-Halevy - חדשות לגניאלוגיה הספרדית.

המחבר מזכיר את המשפחות: De Lemos, Abendana Belmonte, Jessurun.

Juergen Sielemann - מקורות למחקר משפחתי יהודי הארכיון המדינה של המבורג, המשך מס' 7.

Michael Studemund-Halevy מתאר במאמרו אחרי 60 שנה חוזרים שמות המתים את הטקס בו זכו לפרסים פרופסור אינה ס. לורנץ (Ina S. Lorenz), סגנית המנהל של המכון לתולדות יהודי גרמניה, פטר הס (Peter Hess) וגונטר דמניג (Gunter Demnig) השותפים להנחת "אבני המעידה." אלה הן מרצפות הנושאות את השמות של קורבנות יהודיים של השואה שהונחו בהמבורג ובקלן לפני הבתים בהם גרו היהודים. כמו כן פורסם הנאום שנשא פרופסור לורנץ בזמן חלוקת הפרסים.

Michael Studemund-Halevy מדווח ברשימה קצרה על המצבה של גרציה בת משה בן שמואל בנבנישתי.

Dr. Anton Ree כותב על זכרונות ילדות ונעורים של פורטוגלים למחצה בהמבורג. זה החלק החמישי והאחרון של זיכרונות אלה.

Juergen Sielemann מספר על מקורות למחקר משפחתי יהודי הארכיון המדינה של המבורג (המשך מס' 6).

גיליון 72

שווייצריה

Raymond M. Jung - עדויות על נוכחות יהודית. המחבר מציג טבעת שנמצאה בחפירות בשווייצריה ב-2001. על הטבעת, המיוחסת למאה הרביעית לספירה, חרוטים מגורה, לולב ואתרוג.

Peter Stein - בית הקברות היהודי בזולצבורג (Sulzburg). המחבר מפרט 160 שמות בצירוף שנות הפטירה מ-1731 ועד 1848.

Ariane Mil-Gutmann - המשפחות המייסדות של קהילה היהודית בברייןך (Breisach). כינוס בן חמישה ימים הוקדש למשפחת Geismar שצאצאיה התיישבו ב-1650 בברייןך והיו בין המייסדים של קהילות נוספות בבאדן ובאלזס. רוב המשתתפים היו צאצאים של משפחה זו. מעניין ששותפו בכנס גם שתי כיתות של בתי ספר תיכוניים כלליים בברייןך שלמדו על התקופה של מלחמת העולם השנייה.

Daniel Teichmann - אבותיו של יוסף לנג (Lang).